

Vlaanderen
is erfgoed

Onderzoeksrapport

Restanten van een kasteel te Koolkerke, Brugge (West-Vlaanderen)

Eindverslag van een toevalsvondst bij het Fort van Beieren

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

COLOFON

TITEL

Restanten van een kasteel te Koolkerke (Brugge), West-Vlaanderen
Eindverslag van een toevalsvondst bij het Fort van Beieren

REEKS

Onderzoeksrapporten agentschap Onroerend Erfgoed nr. 244

AUTEURS

Kris Van Quaethem

JAAR VAN UITGAVE

2022

Een uitgave van agentschap Onroerend Erfgoed Wetenschappelijke
instelling van de Vlaamse Overheid, Beleidsdomein Omgeving
Published by the Flanders Heritage Agency Scientific Institution of the
Flemish Government, policy area Environment

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Peter De Wilde

OMSLAGILLUSTRATIE

Restant van het kasteel van Stappens.
Copyright RAAP België BV foto: Kris Van Quaethem.

agentschap Onroerend Erfgoed
Havenlaan 88 bus 5
1000 Brussel
T +32 2 553 16 50
info@onroenderfgoed.be
www.onroenderfgoed.be

Dit werk is beschikbaar onder de Modellicentie Gratis Hergebruik v1.0.
This work is licensed under the Free Open Data Licence v.1.0.

Dit werk is beschikbaar onder een Creative Commons Naamsvermelding
4.0 Internationaal-licentie. Bezoek
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> om een kopie te zien van
de licentie.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution
4.0 International License. To view a copy of this license, visit
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

<https://doi.org/10.55465/UWGU9188>
ISSN 1371-4678
D/2022/3241/322

////////////////////////////////////

RESTANTEN VAN EEN
KASTEEL TE
KOOLKERKE, BRUGGE
(WEST-
VLAANDEREN)

Eindverslag van een toevalsvondst bij het
Fort van Beieren

////////////////////////////////////

KRIS VAN QUAETHEM

INHOUD

1	INLEIDING.....	5
2	ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN HET PROJECT	8
3	DE ONDERZOEKSOPDRACHT.....	9
3.1	ALGEMENE BEPALINGEN	9
3.2	DE VRAAGSTELLING MET BETREKKING TOT DE ARCHEOLOGISCHE SITE	10
3.3	RANDVOORWAARDEN BIJ TOEVALSVONDSTEN.....	10
4	WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN DE OPGRAVING.....	11
5	AANPAK VERDER ONDERZOEK, ONDERZOEKSVRAGEN EN POTENTIEEL VOOR WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK	12
6	RELEVANTE VOORKENNIS EN RUIMERE CONTEXT	12
6.1	SITUERING	12
6.2	LANDSCHAPPELIJKE EN BODEMKUNDIGE CONTEXT	13
6.3	HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE CONTEXT	14
6.3.1	HISTORISCHE ACHTERGROND	14
6.3.2	ARCHEOLOGISCHE ACHTERGROND	21
7	BESCHRIJVING VAN DE SITE	22
7.1	BODEMKUNDIGE SITUATIE	22
7.2	SPOREN EN STRUCTUREN.....	22
7.3	VONDSTEN	31
7.4	INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE	33
7.5	SYNTHESE VAN DE KENNIS OVER DE ARCHEOLOGISCHE SITE.....	37
8	SAMENVATTING	38
9	BIBLIOGRAFIE	39
9.1	LITERATUUR	39
9.2	DIGITALE BRONNEN	39
10	BIJLAGEN	40
10.1	LIJST VAN PLANNEN	40
10.2	LIJST VAN FOTO'S.....	40
10.3	LIJST VAN SPOREN	44
10.4	LIJST VAN VONDSTEN	44
10.5	LIJST VAN STALEN	45

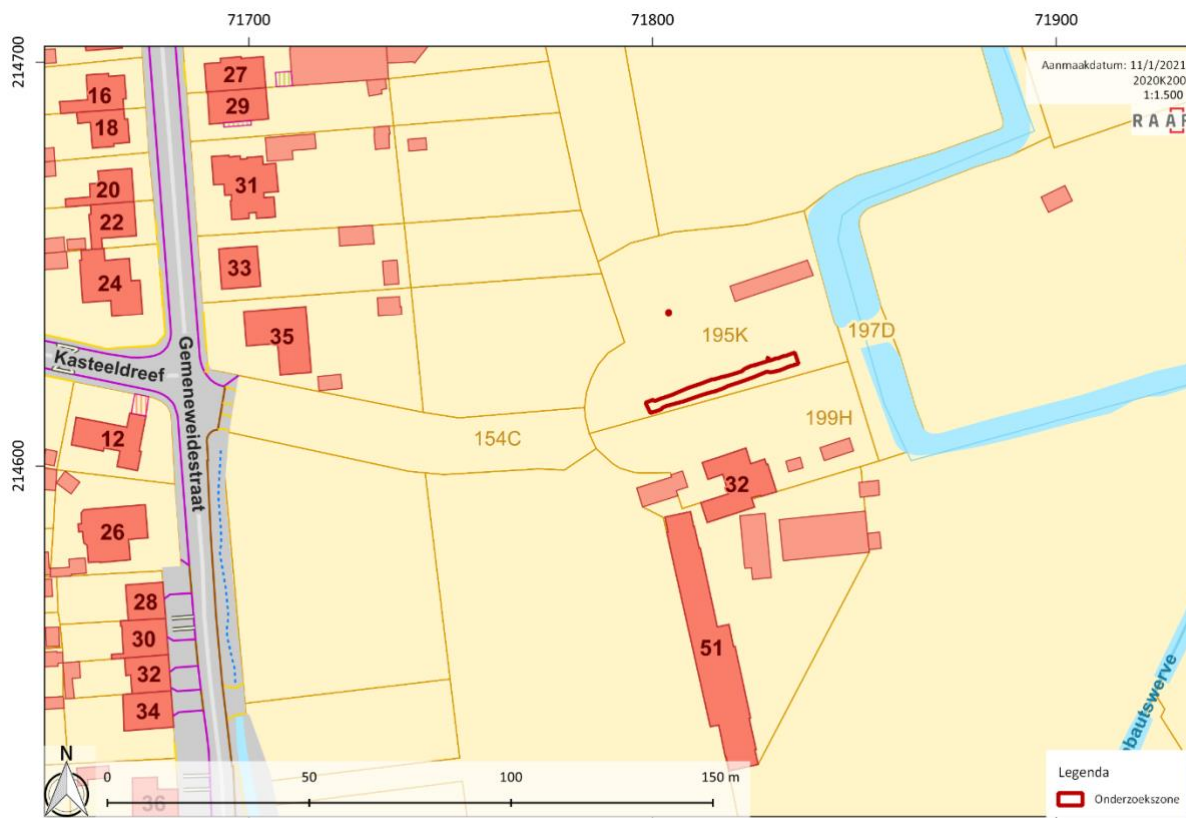

1 INLEIDING

Naar aanleiding van de herinrichting van het provinciaal domein Fort van Beieren te Koolkerke (Brugge) werden verschillende paden in het domein heraangelegd. In het kader van deze herinrichting werd in 2018 een archeologienota opgesteld¹. Gezien de geplande werken beperkt waren en het een heraanleg van bestaande infrastructuur betrof, werden in de archeologienota geen verdere maatregelen aanbevolen.

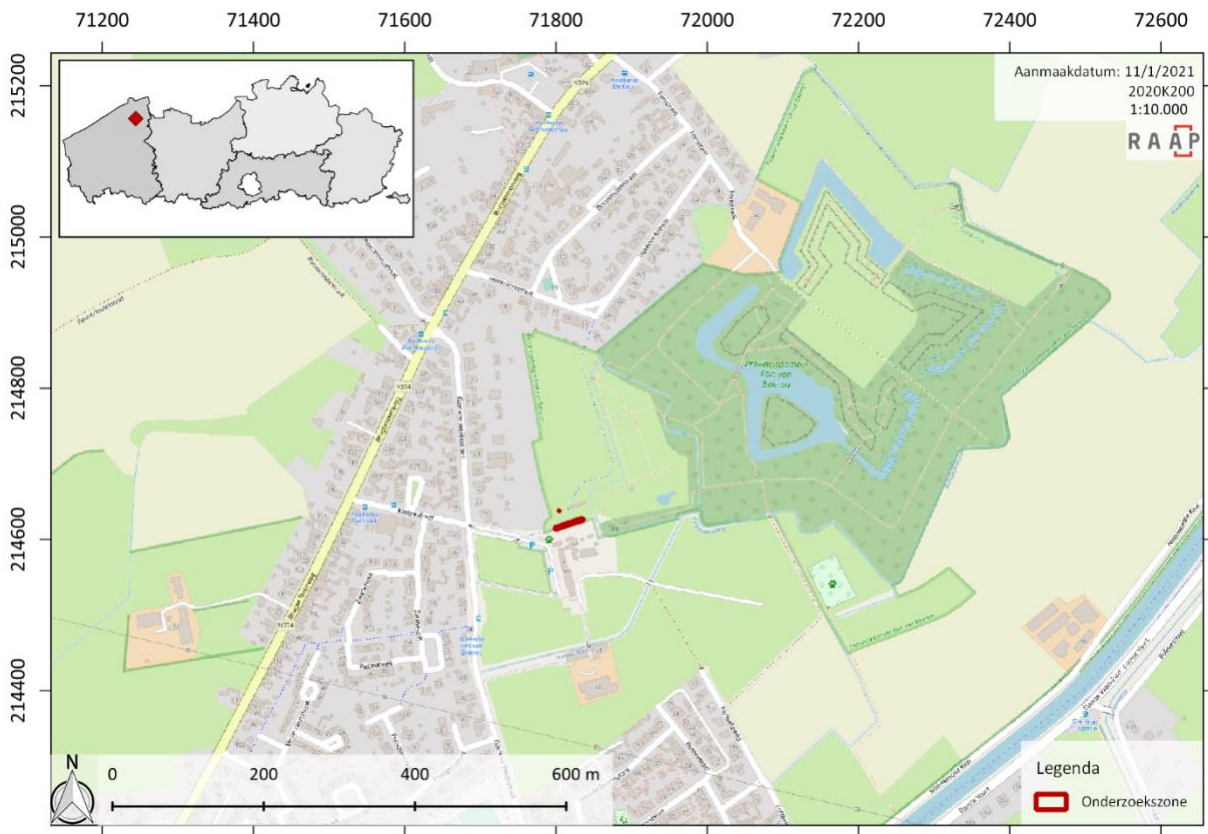
Bij uitvoering van de werken kwamen op donderdag 12 november 2020 in een bepaalde zone echter muurresten aan het licht. Deze zone situeert zich buiten het eigenlijke Fort van Beieren, op een locatie van een voormalig historisch kasteelgebouw. Bij het aantreffen van deze muurresten werden de werken gestaakt en werd een toevalsvondst gemeld. Na overleg tussen het agentschap Onroerend Erfgoed, de Provincie West-Vlaanderen en RAAP België BV vond op maandag 16 november 2020 door RAAP België BV een terreinevaluatie plaats. Vervolgens werden aansluitend de aangetroffen relictten geregistreerd en de werken in de betreffende zone (Figuur 1 t.e.m. Figuur 3) verder archeologisch opgevolgd.

Het archeologisch terreinwerk werd uitgevoerd door veldwerkleider Kris Van Quaethem en archeoloog-assistent Gill Thomas, en werd afgerond op woensdag 18 november 2020 (Figuur 4). Dit eindverslag vormt de neerslag van de uitgewerkte resultaten van dit archeologisch onderzoek in het kader van een toevalsvondst, en de interpretatie van de site binnen de ruimere historische context.

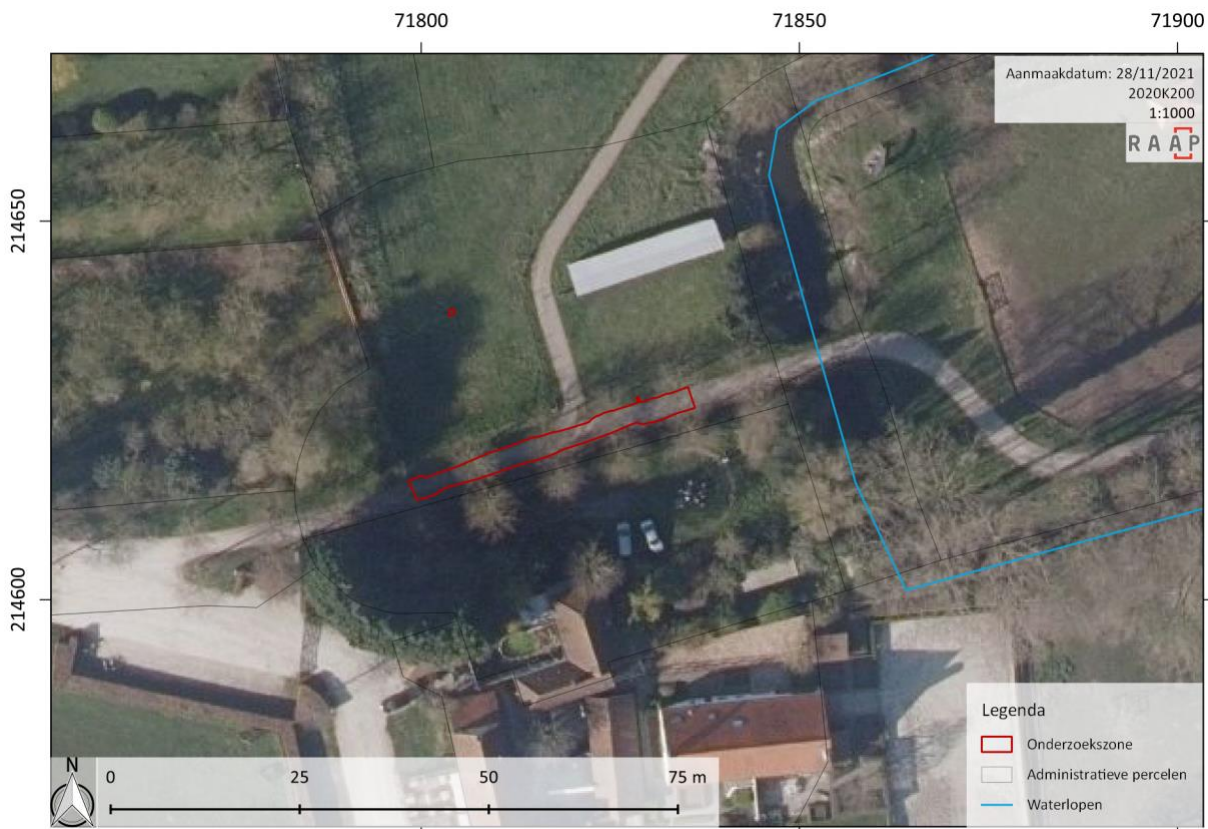

Figuur 1: Onderzoekszone weergegeven op de GRB-basiskaart (© AGIV).

¹ Vermeulen 2018.

Figuur 2: Onderzoekszone weergegeven op de topografische kaart (© OpenStreetMap).

Figuur 3: Orthofoto uit 2020 met aanduiding van het plangebied, situatie voorafgaand aan de werken (© AGIV).

Figuur 4: Orthofoto uit 2020 met aanduiding van het plangebied met de situatie na de werken (© AGIV).

2 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN HET PROJECT

Koolkerke – Fort van Beieren

Projectcode	2020K200
Naam en erkenningsnummer erkende archeoloog	Agentschap Onroerend Erfgoed (OE) OE/ERK/Archeoloog/2015/00001 Sofie Vanhoutte
Veldwerkleider	Kris Van Quaethem (i.o.v. RAAP België BV, OE/ERK/Archeoloog/2016/00154)
Locatiegegevens van het onderzochte gebied	
Provincie	West-Vlaanderen
Gemeente	Brugge
(Deelgemeente)	Koolkerke
Referentieadres	Kasteeldreef, 8000 Koolkerke
Toponiem	Fort van Beieren
Kadastrale informatie	Brugge, Afdeling 17 (Koolkerke), Sectie A, perceelnr. 195K
Toevalsvondst	
Datum vondst	12/11/2020
Datum melding	12/11/2020 (melding ID 660)
Dossiernummer	TV ID 6127
Begin- en einddatum veldwerk	16-18/11/2020
Oppervlakte van het onderzoeksgebied	105 m ²
CAI ID	https://id.erfgoed.net/waarnemingen/983552
Thesaurustermen	Kastelen (woningen), muurresten; vloeren; 18de eeuw, steengoed; aardewerk; bouwmaterialen.

Terreinwerk	Kris Van Quaethem (Archeopunt Comm.V.), Gill Thomas (RAAP België BV)
Opmetingen en aanmaak kaartmateriaal	Kris Van Quaethem
Tekenwerk en plannen	Kris Van Quaethem, Gill Thomas
Fotografie terrein en vondsten	Gill Thomas, Kris Van Quaethem
Rapportage	Kris Van Quaethem

3.2 DE VRAAGSTELLING MET BETREKKING TOT DE ARCHEOLOGISCHE SITE

Aangezien het hier een toevalsvondst betreft, was een voorafgaande vraagstelling niet aan de orde. Het doel van het onderzoek van een toevalsvondst beperkt zich tot inzicht verkrijgen in de aard van de aangetroffen archeologische sporen en vondsten, hun datering en indien van toepassing hun relatie en fasering, alsook het *ex situ* bewaren van de vondsten die dreigen vernietigd te worden. Voor dit eindverslag is dit onderzoek uitgebreid: de resultaten van het archeologisch onderzoek zijn bestudeerd in het licht van de archeologische voorkennis van het gebied en de historische context om te komen tot een interpretatie van de site.

3.3 RANDVOORWAARDEN BIJ TOEVALSVONDSTEN

De randvoorwaarden noodzakelijk voor het onderzoek van een toevalsvondst worden beschreven in artikel 5.1.4. van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013: *'De zakelijkrechthouder, de gebruiker en de vinder moeten tot de tiende dag na de aangifte de archeologische artefacten en hun vindplaats in onveranderde toestand bewaren, de archeologische artefacten en hun context tegen beschadiging of vernieling beschermen, de archeologische artefacten en hun context toegankelijk maken voor onderzoek door het agentschap'*.

De bouwheer, de Provincie West-Vlaanderen, meldde meteen de toevalsvondst via de toevalsvondstapplicatie² van het agentschap Onroerend Erfgoed. Op initiatief van de Provincie West-Vlaanderen en in overleg met het agentschap Onroerend Erfgoed en RAAP België BV werden voor dit dossier de vaststellingen en het verdere onderzoek door RAAP België BV uitgevoerd.

² <https://www.onroerenderfgoed.be/ik-wil-een-toevalsvondst-melden>

4 WERKWIJZE EN STRATEGIE VAN DE OPGRAVING

De archeologische vaststellingen en het verdere archeologisch terreinwerk werden uitgevoerd door Kris Van Quaethem (veldwerkleider, assistent-aardkundige) en Gill Thomas (assistent-archeoloog) van 16 tot en met 18 november 2020.

De uitvoering van dit onderzoek, de registratie en opgraving van de gemelde toevalsvondst, vond plaats volgens de bepalingen van het Onroerendergoeddecreet (2013) zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 4.0).

Gezien het hier een toevalsvondst betreft, is er geen sprake van een vooraf bepaalde strategie. In eerste instantie werd het bij de werken aangetroffen muurwerk blootgelegd en geregistreerd. Nadien werd overgegaan tot de verdere machinale uitgraving van de wegkoffer onder begeleiding van de veldwerkleider en assistent-archeoloog (Figuur 5). Op basis van de locatie van de aangetroffen muurresten en historisch kaartmateriaal kon immers ingeschat worden dat in een zone van ca. 100m² nog andere archeologische resten aanwezig konden zijn binnen de afbakening van de geplande werken. De aangetroffen sporen en structuren werden opgeschoond, geregistreerd en ingemeten. De zone werd vervolgens met een metaaldetector (XP Deus) gecontroleerd op metalen vondsten. De opmetingen gebeurden zowel met RTK GPS (Sokkia GCX3) waar mogelijk, en met een totaalstation (Topcom LN150) wanneer er een te grote afwijkingsgraad door de aanwezigheid van bomen was. Na aanleg en registratie werden een aantal coupes/sonderingen geplaatst ter hoogte van de geplande sleuf waarin een waterleiding geplaatst zou worden. De archeologische opvolging beperkte zich tot de horizontale en verticale afbakening van de werken, dit is de wegkoffer (ca. 40cm onder het maaiveld) en de daarin geplande sleuf voor de aanleg van een waterleiding (ca. 110cm onder het maaiveld).

Figuur 5: Overzicht van de onderzoekszone tot op het niveau van de uitgraving van de wegkoffer. Zicht vanuit het zuidwesten (© RAAP België).

5 AANPAK VERDER ONDERZOEK, ONDERZOEKSVRAGEN EN POTENTIEEL VOOR WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

De studie beperkt zich tot case-gebonden onderzoeksvragen met betrekking tot de aard van de vindplaats, de datering, de relatie en de fasering van sporen en vondsten.

6 RELEVANTE VOORKENNIS EN RUIMERE CONTEXT

6.1 SITUERING

Het projectgebied situeert zich te Koolkerke (Brugge) in het provinciaal domein Fort van Beieren (Figuur 6). Dit provinciale domein ligt tussen Brugge en Damme in, en situeert zich tussen de dorpskern van de Brugse deelgemeente Koolkerke in het noordwesten en de Damse Vaart in het oosten. Het domein is beschermd als een 'cultuurhistorisch landschap, het fort zelf is vastgesteld als bouwkundig erfgoed³.

De zone waar de muurresten werden aangetroffen die aanleiding gaven tot dit onderzoek, situeert zich aan de westelijke ingang van het provinciaal domein, ter hoogte van de Kasteeldreef. De projectzone bevindt zich buiten de eigenlijke contouren van het Fort van Beieren. Op deze locatie bevond zich een kasteelgoed dat voor het eerst in 1609 vermeld werd in geschreven bronnen, vervolgens in het midden van de 19de eeuw herbouwd werd en ten slotte in 1956 werd gesloopt. Het eigenlijke fort van Beieren, gebouwd in de beginjaren van de 18de eeuw, situeert zich een 150m noordoostwaarts.

Figuur 6: Uitsnede uit de plattegrond van het provinciaal domein Fort van Beieren met aanduiding van de wandel- en fietsroutes (© Provincie West-Vlaanderen). In rode omkering de zone die archeologisch opgevolgd werd.

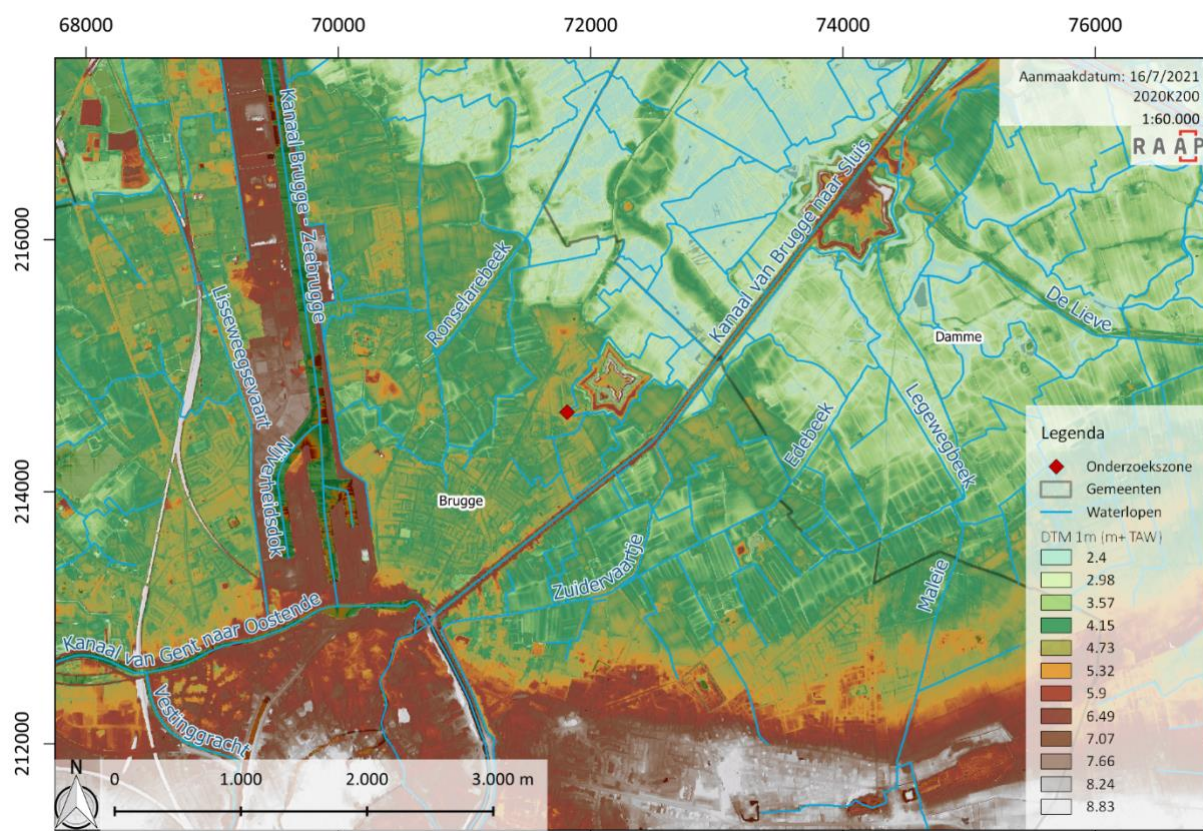
³ Onroerend Erfgoed 2022a.

6.2 LANDSCHAPPELIJKE EN BODEMKUNDIGE CONTEXT

Gezien het hier een toevalsvondst betreft, bovendien zeer beperkt in oppervlakte, kan deze beschrijving algemeen worden gehouden. De gedetailleerde landschappelijke en bodemkundige informatie kan geraadpleegd worden in de archeologienota⁴ die in het kader van de herinrichting werd opgesteld.

Landschappelijk gezien situeert de onderzoekszone zich in de kustpolders, meer bepaald op de kreekrugronden van de Middellandpolders. Het betreft een vlak gebied met hoogtes die variëren tussen 2,3 en 4,6m + TAW. Meer ten zuiden van het plangebied bevindt zich de overgang naar de hoger gelegen zandstreek. De onderzoekszone zelf situeert zich in een overwegend vlak gebied met een aantal zeer lokale verhevenheden, gevormd door de bestaande infrastructuur binnen het provinciedomein (Figuur 7). In deze omgeving variëren de hoogtes rond ca. 4,2m +TAW⁵.

De geologie en geomorfologie zijn binnen het kader van deze toevalsvondst minder relevant en worden hier niet verder toegelicht.

Figuur 7: DTM met aanduiding van de onderzoekszone (© AGIV).

Volgens de bodemkaart komen ter hoogte van de onderzochte zone m.AO-bodems voor (Figuur 8), die behoren tot de kreekrugronden van de Middellandpolders. Deze bestaan uit slibhoudend zand tot zand tot meer dan 100cm diepte waarna deze kan overgaan in lichter materiaal. Dergelijke bodems zijn ontkalkt tot op een diepte van 30 à 40cm, eronder zijn ze kalkhoudend. Het bodemprofiel vertoont een humeuze Ap-horizont waaronder een zwak roestig gevlekte C-horizont voorkomt⁶.

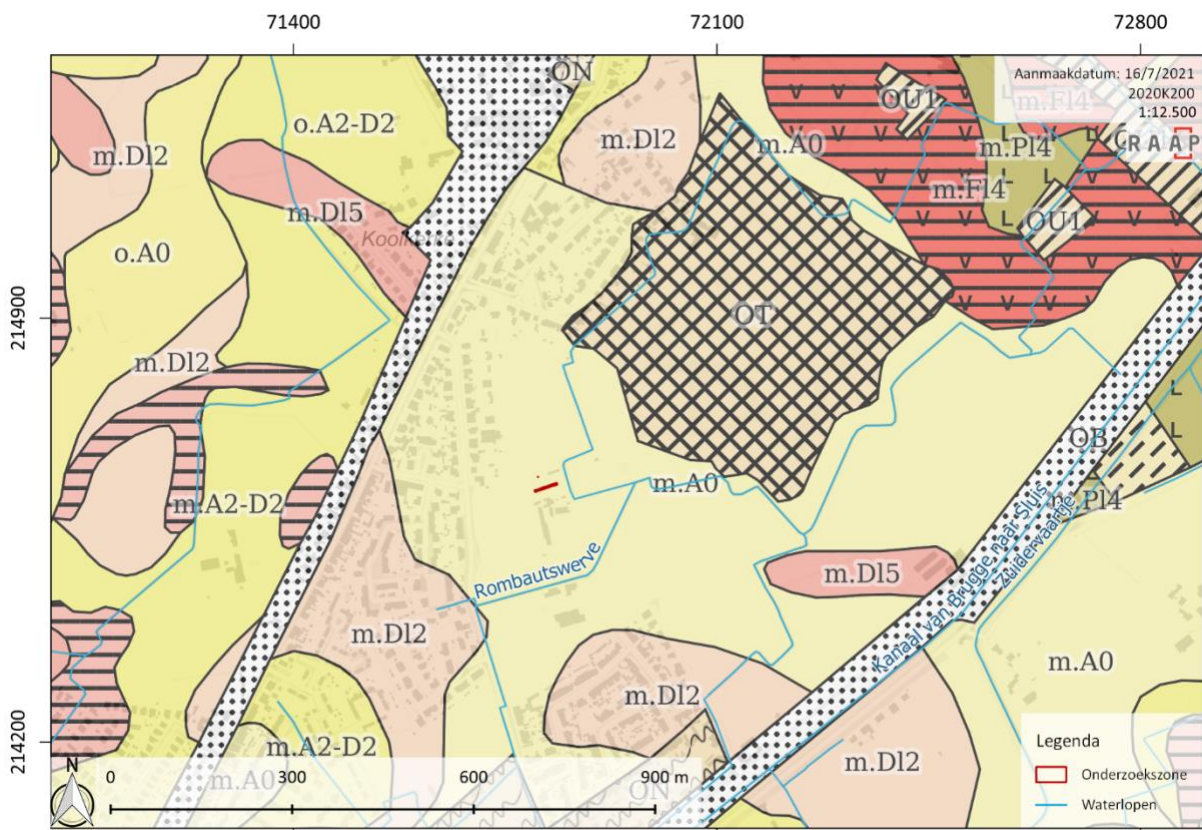
Dit sluit aan bij de vaststellingen van een proefsleuvenonderzoek dat binnen het provinciaal domein, net ten noorden van de onderzoekszone, werd uitgevoerd door Ruben Willaert bv. Daarbij werd een

⁴ Vermeulen 2018.

⁵ De Leyn s.d.

⁶ Van Ranst & Sys 2000.

lichtgeel tot grijs zeer fijn zand met gleyverschijnselen waargenomen, zonder structuurkenmerken en met een diffuse boven- en ondergrens⁷.

Figuur 8: Onderzoekzone aangeduid op de bodemkaart (© DOV, AGIV).

6.3 HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE CONTEXT

Het onderzoeksgebied situeert zich binnen het provinciaal domein Fort van Beieren, maar bevindt zich buiten de contouren van het eigenlijke fort. De geschiedenis van het fort wordt bijgevolg eerder summier besproken. Binnen het provinciaal domein werd reeds eerder archeologisch onderzoek uitgevoerd, de resultaten hiervan worden kort toegelicht.

6.3.1 Historische achtergrond

6.3.1.1 Koolkerke⁸

Koolkerke situeert zich in de Vlaamse kustvlakte. In de vroege middeleeuwen bevond Koolkerke zich in een krekenslandschap met verschillende getijdengeulen. Koolkerke zou omstreeks midden 12de eeuw ontstaan zijn, de eerste vermelding *Coolkercke* dateert echter pas van 1243.

In de omgeving van Koolkerke bevinden zich verschillende kasteeltjes en buitenverblijven van Brugse families. Daar waar de oude adel vooral lenen van de Burg van Brugge heeft, investeert de nieuwe adel uit de 16de en 17de eeuw in nieuwe *maisons de plaisance*. Vaak worden bestaande boerderijen of leengoederen omgevormd tot dergelijke buitenverblijven. Ze vertonen dan de typische structuur van opperhof met kasteel(tje), omwalling en neerhof met vaak een tweede omwalling en eventueel nog boomgaard. Opvallend is hun ligging langs de belangrijkste verkeerswegen. Na de Franse revolutie

⁷ Polfliet *et al.* 2017, 43-45.

⁸ Onroerend Erfgoed 2022a.

degraderen de meeste terug tot (grote) boerderijen. Het plangebied bevindt zich op de locatie van een dergelijk 'kasteel', nl. het kasteel van Stappens.

6.3.1.2 Kasteel van Stappens

Het huidige provinciedomein bestaat uit twee elementen: de overblijfselen van het aarden Fort van Beieren uit het begin van de 18de eeuw en de bouwkundige site van een voormalig kasteel: het kasteel van Stappens, dat in 1956 afgebroken werd. Het onderzoeksgebied situeert zich op de locatie van dit voormalige kasteel.

Oorspronkelijk liep een weg doorheen de site van het fort: de Doestweg. Langs beide zijden van deze weg bevonden zich kasteelgoeden. In het noorden lag het kasteel Stockhoven, dat verdween bij de aanleg van het aarden fort. Het kasteel in het zuidwesten, het kasteelgoed van Stappens, wordt in 1609 voor het eerst vermeld als '*casteel ende hofstede*', als eigendom van 'Van Caloen'. Latere eigenaren zijn Stappens, De Knuyt, Breydel en Hollebeke⁹. Het kasteel was oorspronkelijk voorzien van een gracht en een opsplitsing tussen opper- en neerhof¹⁰.

Figuur 9: Figuratieve kaart uit 1703¹¹ met situatie voor de aanleg van het fort, met de aanduiding van het Frans kampement. Links op de kaart (zuidwesten) het kasteel van Stappens met walgracht en de bijhorende hoeves ten zuiden, rechts op de kaart (noordoosten) het kasteel van Stockhoven dat verdween in functie van de aanleg van het fort. Centraal de eveneens verdwenen Doestweg (© Rijksarchief).

In de 18de eeuw werd het kasteelgoed verbouwd. Het kasteel kreeg vervolgens de naam *Fort de Bavière* en werd hoofdzakelijk gebruikt als buitenverblijf van verschillende adellijke families. De benaming is afkomstig van de toenmalige gouverneur van de Zuidelijke Nederlanden: Maximiliaan-Emmanuel van Beieren¹².

Interessant is het verschil tussen de hierboven weergegeven kaart uit 1703 en kaart van Graaf de Ferraris (1777) enerzijds en de ca. midden 19de-eeuwse kaarten anderzijds (Atlas der Buurtwegen, kaart van Popp, kaart van Vandermaelen). De kaart van Graaf de Ferraris laat vermoedelijk nog de

⁹ Provincie West-Vlaanderen 2019.

¹⁰ De Leyn s.d.

¹¹ Het Rijksarchief: Kaarten en Plannen, reeks II, nr. 543 «Carte du Pays entre Bruges et la redoutte de Becaf, les canaux de Saint Donas et de Damme». Met de opstelling van het kamp van de markies van Bedmar. Germeton de Bermont, Brugge, 1703.

¹² Agentschap Onroerend Erfgoed 2022a.

situatie zien voor de 18de-eeuwse verbouwing, en laat een gelijke situatie zien zoals op de kaart uit 1703. (Figuur 9 en Figuur 10). Hierop is een volledig omgracht kasteelgoed te zien, opgesplitst in een residentieel- en tuindeel. Het kasteel zelf is als één gebouw aangeduid. Door vervormingen op de kaart is deze echter moeilijk exact te projecteren op de huidige situatie, wel is een duidelijk rechthoekige perceelstructuur waar te nemen die ook gereflecteerd wordt in de 19de-eeuwse kaarten. Ook de toegangslaan vanuit de huidige Brugse Steenweg, gelegen ter hoogte van het voormalige kanaal is af te lezen aan de hand van een bomerrij.

Figuur 10: Kaart van Ferraris met projectie van het plangebied en aanduiding van de huidige perceelsgrenzen. De kaart is ietwat vervormd door het georefereren (© KBR, AGIV).

Op de Atlas der Buurtwegen (Figuur 11) kan het noordelijk grachtdeel van de kasteelsite nog waargenomen worden. De huidige noordwest-zuidoostelijk gerichte gracht kan dan mogelijk gezien worden als het restant van de oorspronkelijke scheiding tussen opper- en neerhof, of op de kaart van Graaf de Ferraris tussen het residentieel deel en de tuinzone.

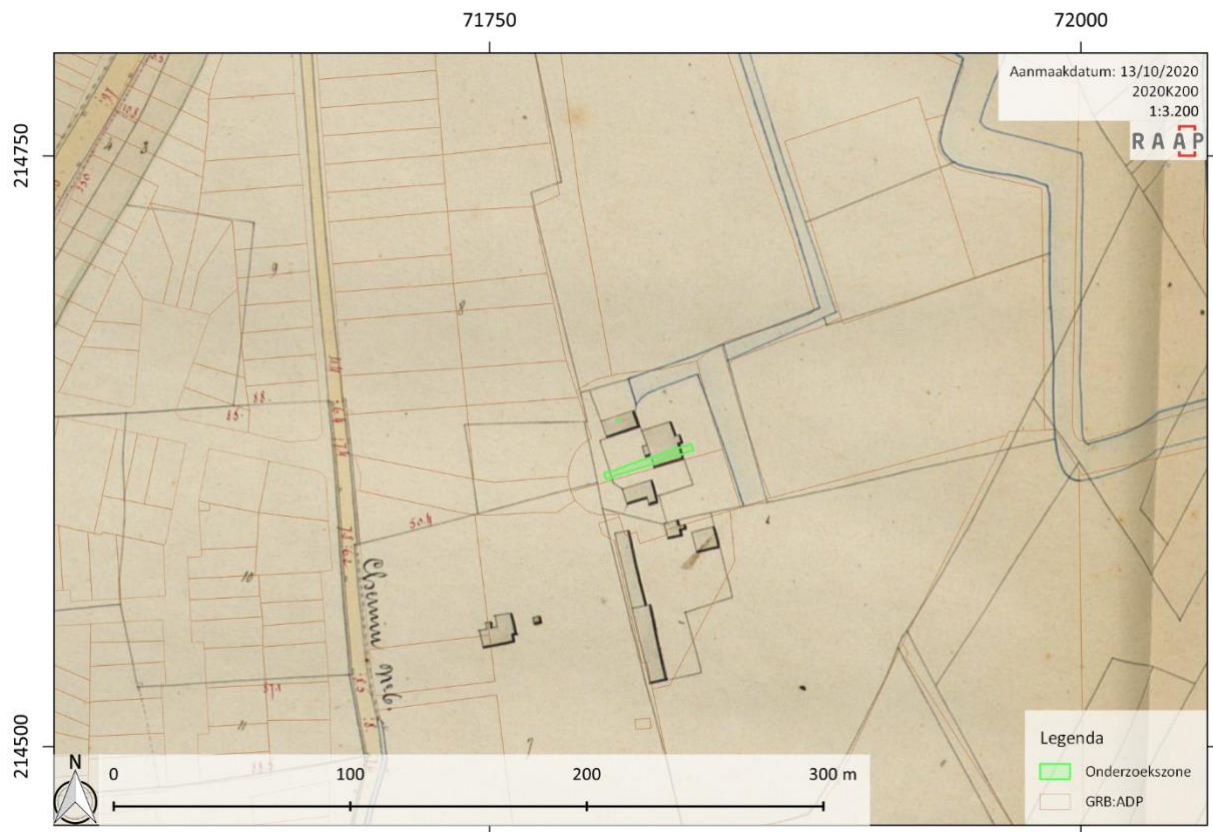
In 1897 werd het kasteel ten slotte nogmaals verbouwd en werd het uitgebreid met dienstgebouwen en voorzien van een watertoren. Het bouwplan uit de bouwaanvraag (Figuur 12 t.e.m. Figuur 15) toont dat aan het bestaande hoofdgebouw onder meer een veranda en nieuwe toegangstrap worden toegevoegd¹³.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog raakte het kasteel zwaar beschadigd en in 1956 werden de overgebleven ruïnes geslecht¹⁴.

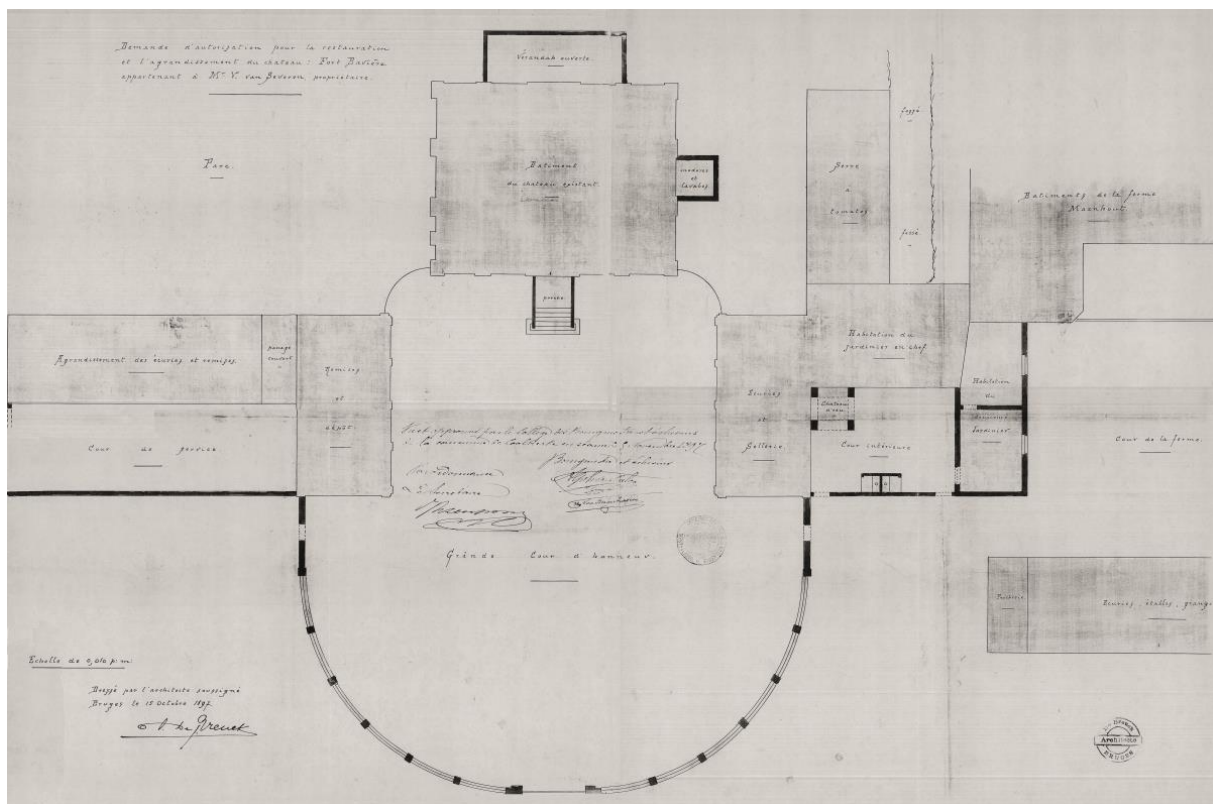
¹³ Desmet 2013.

¹⁴ Agentschap Onroerend Erfgoed 2022a.

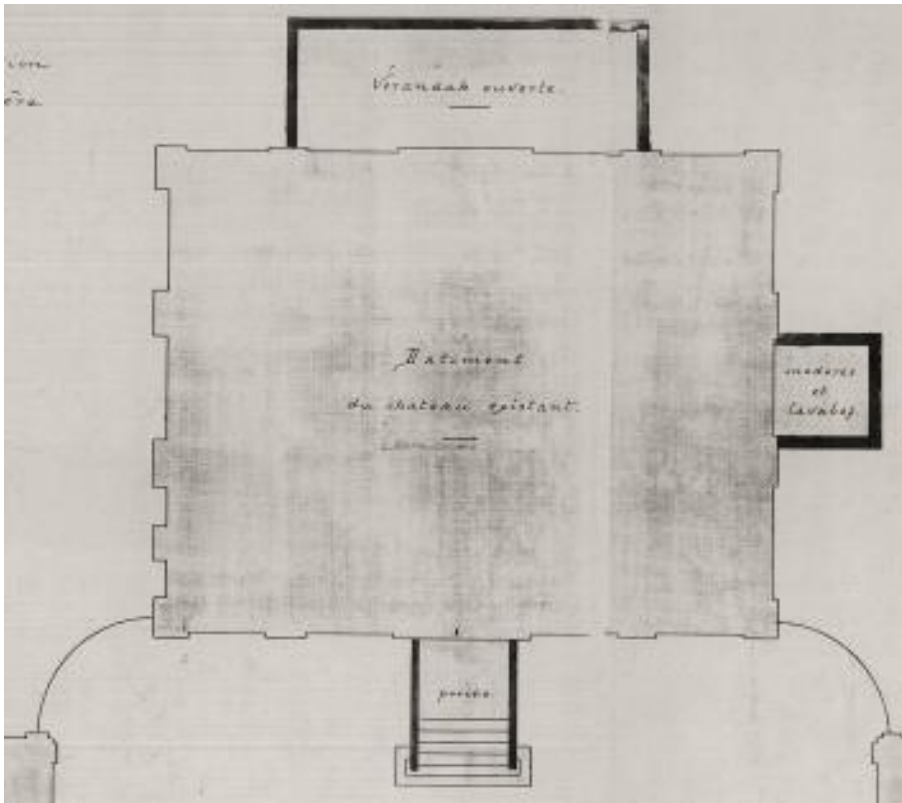

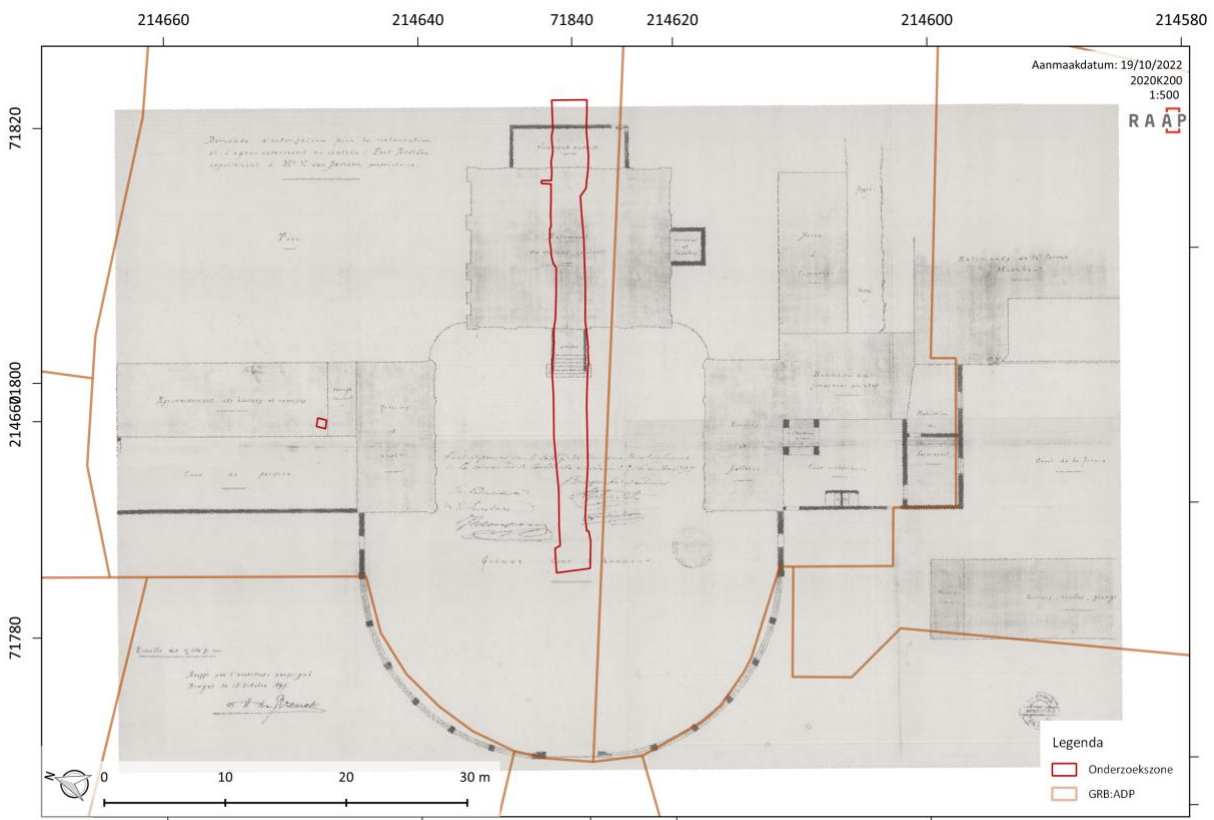
Figuur 11: Atlas der Buurtwegen (1841) met projectie van het plangebied en aanduiding van de huidige perceelsgrenzen (© Geopunt, AGIV).

Figuur 12: Bouwaanvraag uit 1897 voor restauratie en uitbreiding van het kasteel (© Jan Desmet).

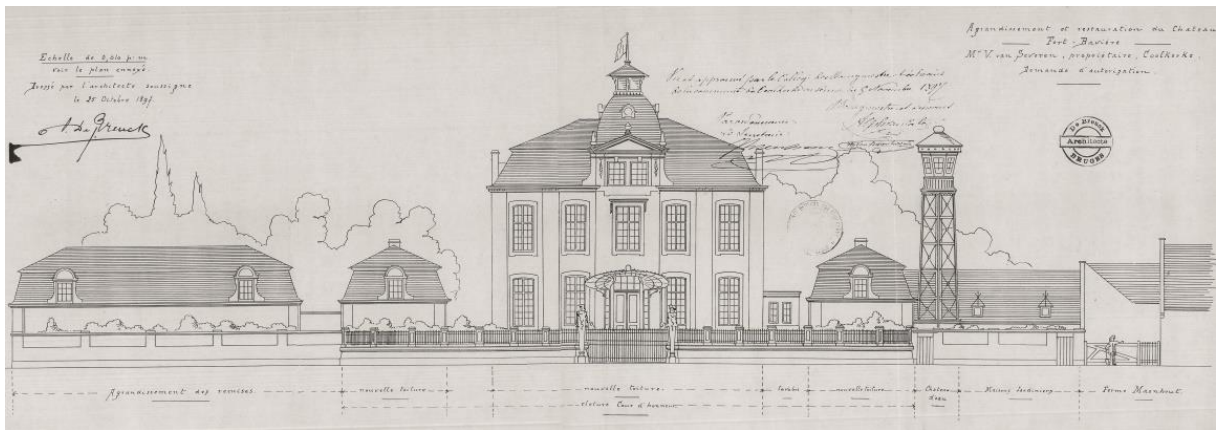

Figuur 13: Uitsnede uit de bouwaanvraag uit 1897 (detail kasteelgebouw) (© Jan Desmet).

Figuur 14: Onderzoekszone geprojecteerd op de bouwaanvraag uit 1897, met aanduiding van de huidige perceelsgrenzen (© Jan Desmet).

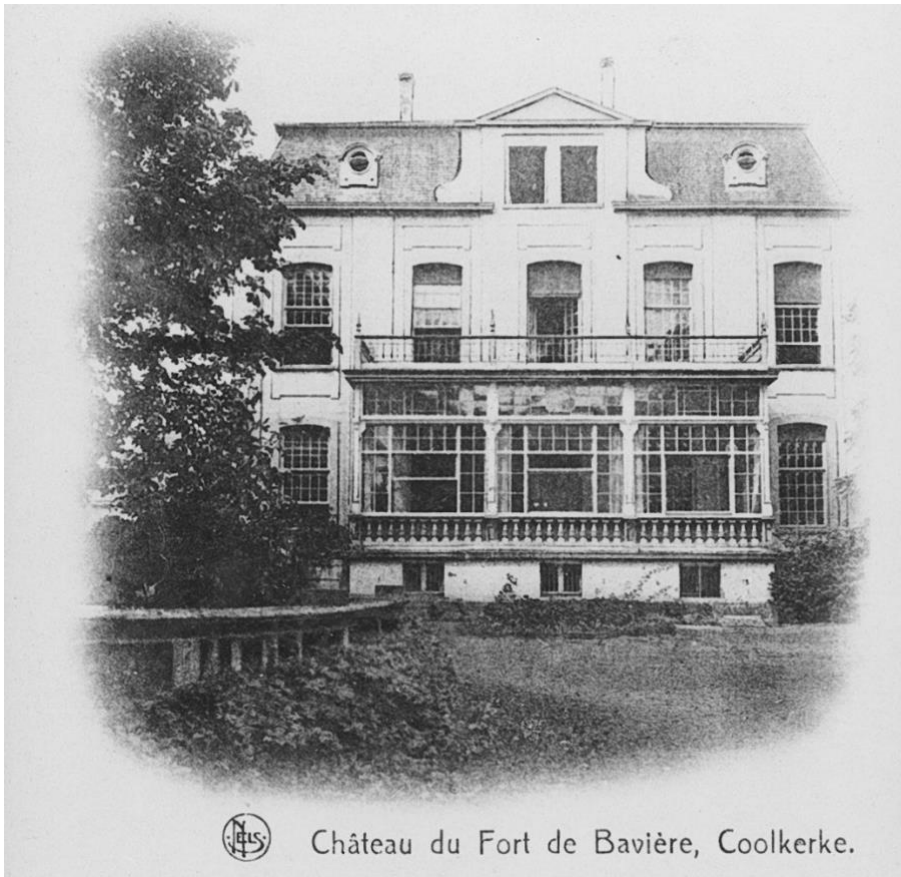

Figuur 15: Plan uit de bouwaanvraag van 1897, ter hoogte van het kasteel staat in onderschrift 'nouvelle toiture' geschreven (© Jan Desmet).

Figuur 16: Foto voorzijde van het kasteel, vermoedelijk vroege 20ste eeuw (© Jan Desmet).

Figuur 17: Foto (vermoedelijk vroege 20ste eeuw) van de achterzijde van het kasteel, op de voorgrond de brug over de gracht (© Jan Desmet).

6.3.1.3 Fort van Beieren¹⁵

Het plangebied bevindt zich net langs het Fort van Beieren. Het fort zelf is minder relevant voor het verhaal van de toevalsvondst en wordt hier bijgevolg niet verder in detail besproken. Het werd aangelegd tijdens de Spaanse Successieoorlog, tussen 1701 en 1713/1715 en ingeschakeld in een noordelijke verdedigingsgordel van de Fransen en diende bescherming te bieden bij invallen uit de Noordelijke Nederlanden. Het fort is nooit belegerd geweest en werd gedeclasseerd omstreeks 1748.

Nadien kwam het fort in handen van de familie Stappens, later Breydel (1831-1894) en Van Severen-De Knuyt de Vosmar (1894-1998). Stappens bezat, zoals hierboven beschreven, ten zuidwesten van het fort een 'kasteeltje' met een hoeve, die respectievelijk omgedoopt werden tot 'fort de Bavière' en 'petit fort de Bavière'. Het eigenlijke fort werd grotendeels ongemoeid gelaten.

Een deel van de terreinen werd als akker gebruikt, het merendeel als grasland, terwijl het ravelijn verboste. Tegen 1930 was ruim de helft van de omwalling bebost. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd volgens de bronnen een veldbatterij geplaatst in de aarden omwalling. Tussen 1945 en 1970 veranderde het fort deels in een stort: een deel van de omwalling gebruikte men voor het dumpen van medisch afval. Rond 1998 werd het domein dan uiteindelijk opgekocht door de Provincie West-Vlaanderen.¹⁶

¹⁵ De Leyn s.d.; Opstaele 2015; Agentschap Onroerend Erfgoed 2022a.

¹⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2022a.

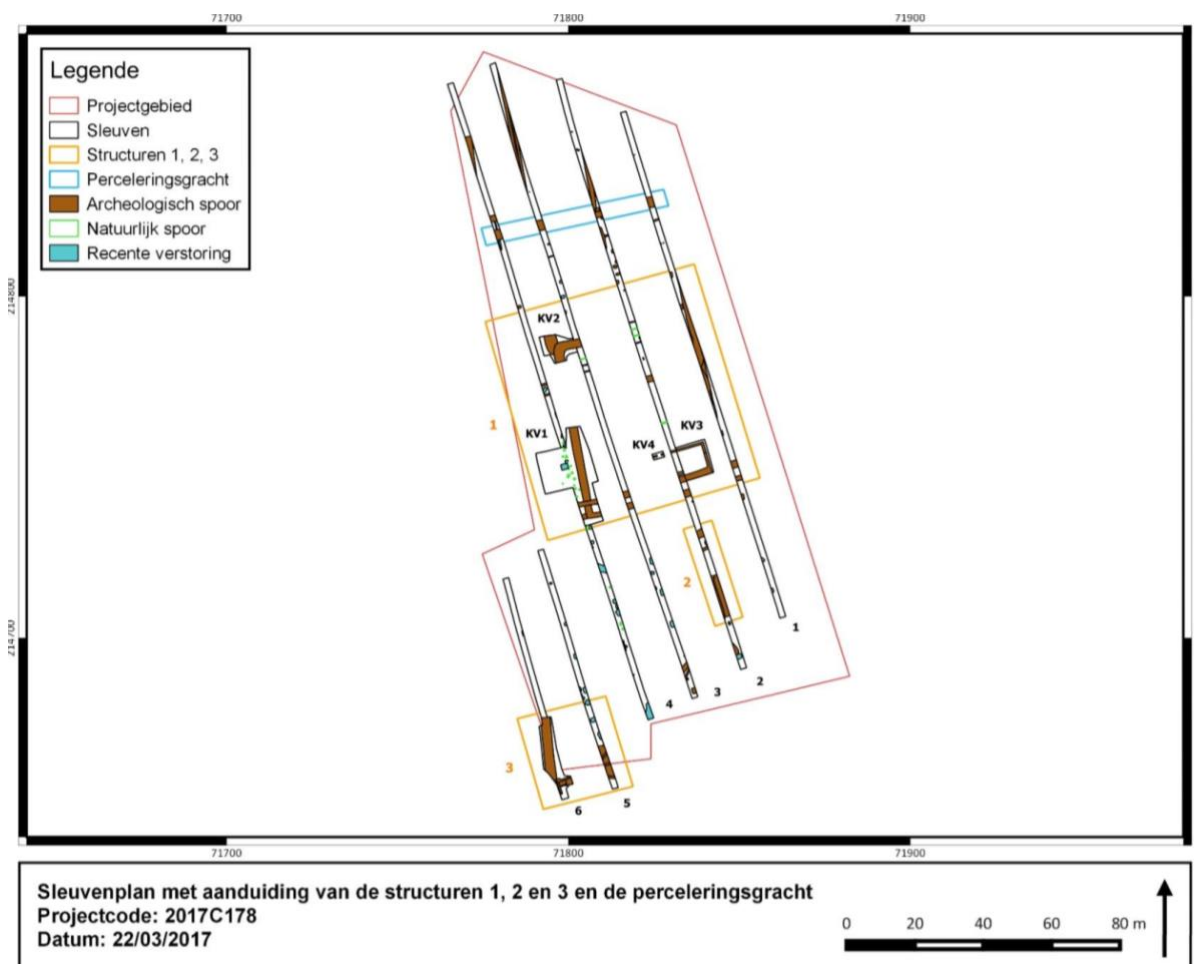

6.3.2 Archeologische achtergrond

Binnen het provinciaal domein werd reeds archeologisch onderzoek uitgevoerd op het fort zelf, en in de boomgaard van het voormalige kasteelgoed van Stappens.

Naar aanleiding van het interregionaal IVA-project 'Forten en Linies in Grensbreed Perspectief' had de Provincie West-Vlaanderen aan Raakvlak de opdracht gegeven drie verdedigingswerken in de Zwinstreek en behorende tot de Staats-Spaanse linies, waaronder het Fort van Beieren, te onderzoeken. De opdracht hiervan was om de forten op basis van de verzamelde informatie te herinrichten en beter te kunnen ontsluiten¹⁷. Gezien dit onderzoek vooral de reconstructie van het fort tot doel had en weinig relevant is voor het projectgebied, wordt dit onderzoek niet verder toegelicht.

Meer relevant voor het plangebied is het proefsleuvenonderzoek dat net ten noorden van de onderzoekszone werd uitgevoerd in 2017. Dit onderzoek vond plaats in de voormalige boomgaard die zich tussen het kasteel van Stappens en het fort bevindt. Het kaderde binnen een archeologienota naar aanleiding van de creatie van een tijdelijk slibbekken¹⁸. Er werden drie structuren onderscheiden (Figuur 18) waarvan één werd geïnterpreteerd als de restanten van het kasteelgoed van Stappens, afgebroken in 1956¹⁹. Deel van deze structuur waren tal van muurresten, een bakstenen helling, een anker voor hekwerk en een weg²⁰.

Figuur 18: Sleuvenplan van het onderzoek in maart 2017, met aanduiding van de structuren 1, 2 en 3 en de percelingsgracht (© Ruben Willaert bvba).

¹⁷ Hillewaert & Van Besien 2010, 2-8.

¹⁸ Polfliet *et al.* 2017, 19-20.

¹⁹ Polfliet *et al.* 2017, 99-101.

²⁰ Polfliet *et al.* 2017, 63-68.

7 BESCHRIJVING VAN DE SITE

7.1 BODEMKUNDIGE SITUATIE

Gezien de beperkte omvang van de toevalsvondst werden geen specifieke bodemkundige waarnemingen gedaan. Het maken van bodemkundige referentieprofielen was binnen de context van het terreinonderzoek niet van toepassing. De archeologische vaststellingen beperkten zich tot het opvolgen van de geplande uitgravingen die in het kader van de werken werden uitgevoerd.

7.2 SPOREN EN STRUCTUREN

Bij het onderzoek werden de restanten van het hierboven reeds vermelde kasteelgoed van Stappens aangetroffen. Enkel de zone van de geplande werken werden archeologisch opgevolgd, dit is de uitgraving van de weggoffer tot +4,30 à +4,50m TAW en een smalle strook waar een waterleiding werd gepland (+3,60 à +3,80m TAW).

Het maaiveld bevindt zich tussen ter hoogte van de onderzoekszone tussen +4.90m TAW in het zuidwesten en +4,70m TAW in het noordoosten. Er werd een eerste vlak aangelegd op het niveau van de geplande uitgraving voor de weggoffer (ca. 40cm onder het maaiveld, of +4,50m TAW in het zuidwesten en +4,30mTAW in het noordoosten). In een aantal zones werd verder verdiept naar het niveau van de geplande sleuf voor de waterleiding (ca. 1,10m onder het maaiveld of +3,70m TAW).

In totaal werden bij het onderzoek 23 spoornummers toegewezen.

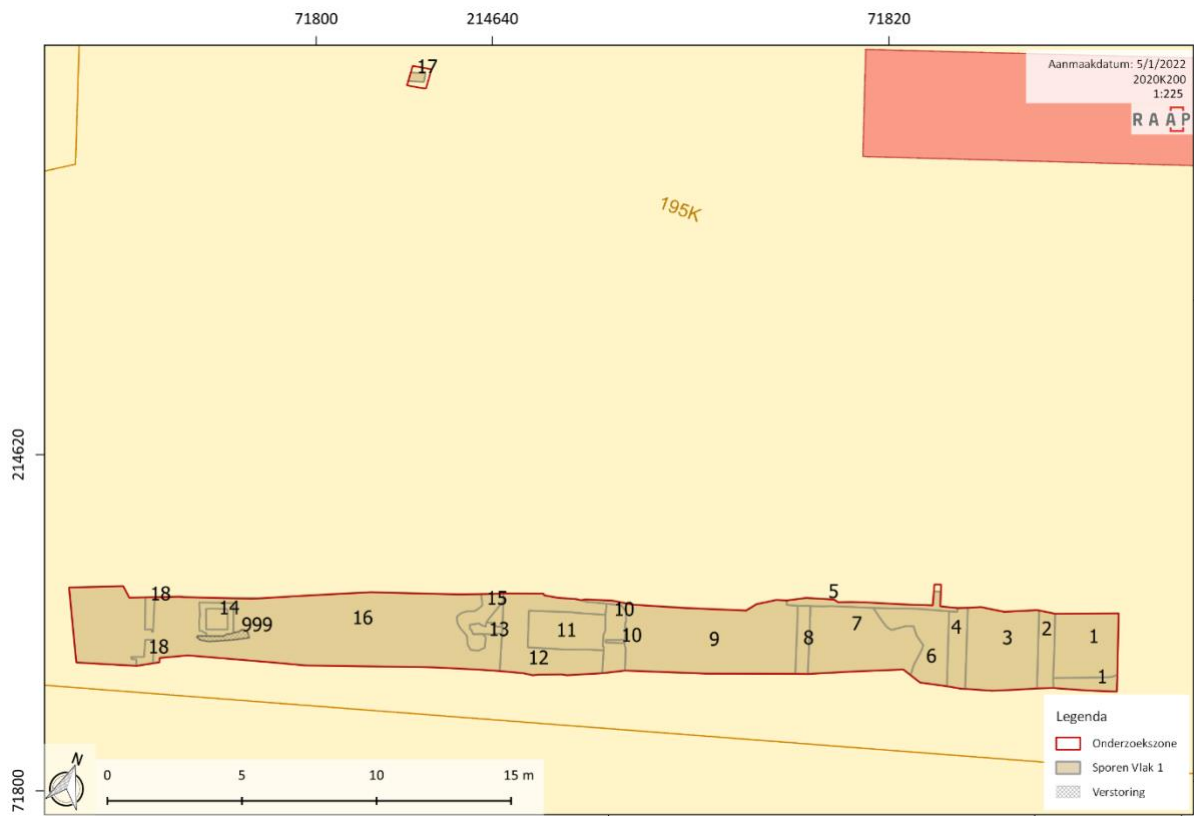
In de weggoffer werden verschillende resten van muurwerk aangetroffen die hoofdzakelijk tot één gebouwstructuur gerekend kunnen worden. Ook werd een fundering van een latere aanbouw, en werden een aantal puinlagen en een waterreservoir aangesneden. (Figuur 19)

Bij het lokaal verdiepen naar een tweede vlak (Figuur 20), ter hoogte van de geplande waterleiding, kwam binnen het gebouwrestant nog een intact vloerniveau van een *souterrain* aan het licht. Daarnaast werden nog enkele oudere muurresten buiten het gebouw aangesneden.

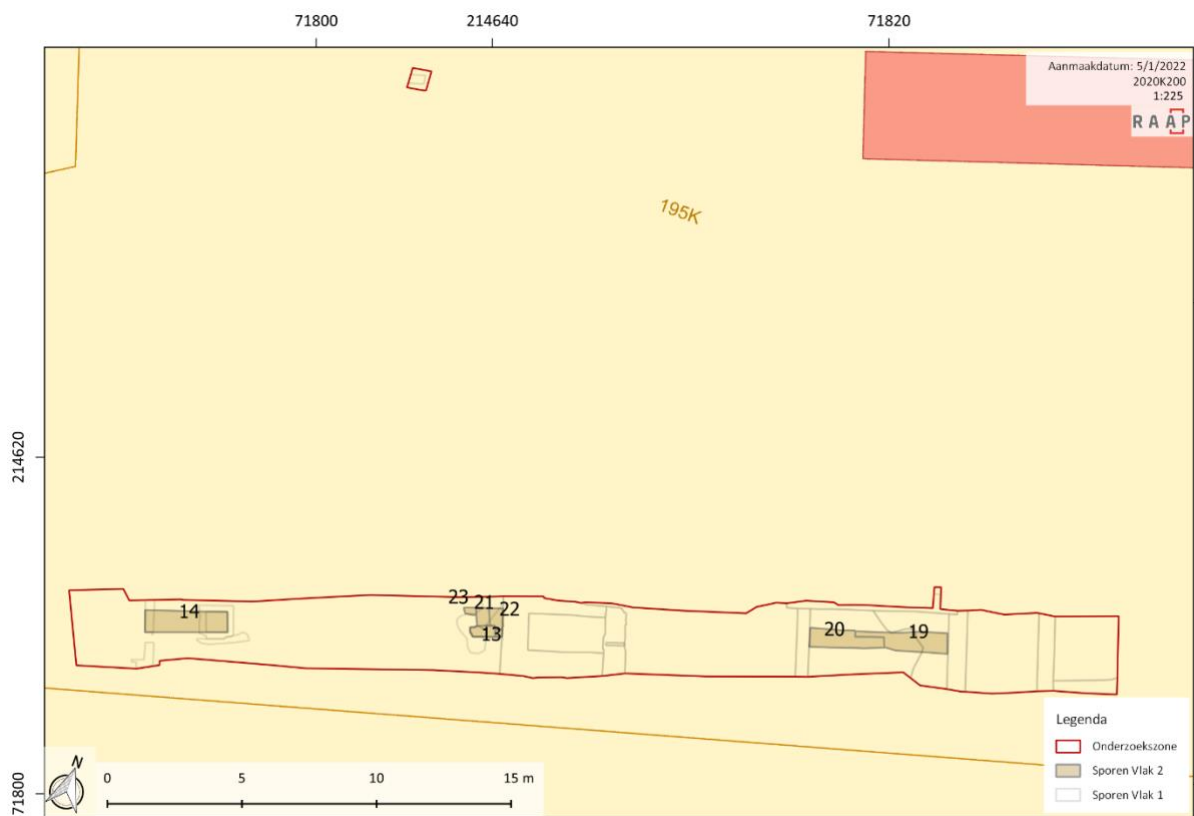
Bij de aanleg van een weggoffer ten noorden van de in het kader van de toevalsvondst opgevolgde zone, was bij de werken het restant van klein muurtje aangesneden, dat tijdens het onderzoek op de rand van de weggoffer nog zichtbaar was. Deze muur behoort niet tot de hoofdgebouwstructuur.

Gezien het beperkte aantal sporen worden alle sporen hieronder verder toegelicht.

Figuur 19: Allesporenkaart vlak 1, weergegeven op de basiskaart GRB (© RAAP België, Geopunt).

Figuur 20: Alle sporenkaart vlak 2 (ter hoogte van de geplande sleuf voor de aanleg van een waterleiding), weergegeven op de basiskaart GRB (© RAAP België, Geopunt).

In het noordoosten van de onderzoekszone werd een eerste muur (S2) aangesneden bij de aanleg van de wegkoffer (Figuur 21), hetgeen tevens de aanleiding gaf tot de melding van de toevalsvondst. Het betreft een 60cm brede muur opgebouwd uit roodgele en minder mate gele baksteen van 19,5x9x5cm en beige kalkmortel (Figuur 22). Enkel de zuidwestelijke zijde was bepleisterd en beschilderd (Figuur 23) waardoor aangenomen kan worden dat het een buitenmuur betreft. De buitenzijde van de muur was bestreken met mortel waardoor het metselverband moeilijk vast te stellen was. Langs de buitenzijde van de muur bevond zich een heterogene gelig grijze tot donkerbruingrijze licht puinig zandige laag die zich meteen onder de teelaarde manifesteerde (S1, Figuur 21). Deze laag leek zich door te zetten richting noordoosten waar de wegkoffer reeds uitgegraven was.

Parallel aan muur S2 bevond zich de ca. 67cm brede muur S4 (Figuur 21) die langs beide zijden bepleisterd is en dus een binnenmuur betreft. Baksteen- en mortelkenmerken zijn gelijk aan die van S2, hoewel iets grotere formaten zijn opgemeten (21x10x5cm). Beide muren vormen een eerste 2,6m brede ruimte die opgevuld was met een beige-gele puinlaag (S3). Bij het verdiepen ter hoogte van de geplande waterleiding konden tegen muur S1 minstens twee uitgebroken vloerniveaus afgelezen worden, op +4,00m TAW en +3,84m TAW. Van dit onderste vloerniveau was tegen de muur nog een klein fragment van een grijze tegel aanwezig. Beide vloerniveaus werden aangelegd op een vlijlaag van groenig glauconiethoudend zand.

Figuur 21: Overzicht van vlak 1 op de einddiepte van de wegkoffer, met muren S2, S4 en S5 (© RAAP België).

Figuur 22: Buitenzijde van muur S2 (© RAAP België).

Figuur 23: Zicht op de bepleisterde binnenzijde muur S2 (ruimte 1) met twee vloerniveaus waarvan bij het onderste vloerniveau nog een enkele tegel bewaard was (© RAAP België).

Muur S4 stond in verbinding met een haakse muur S5, die op zijn beurt verbonden was met de parallel aan muur S1 en S4 gelegen muur S8. Opvallend is dat muur S8 met 47cm opmerkelijk smaller is dan S4 (67cm) en S5 (69cm). Ook deze muren zijn opgebouwd uit roodgele baksteen met afmetingen 21x10x5cm met beige kalkmortel, en zijn bepleisterd (Figuur 25 en Figuur 26). Muren S4, S5 en S8 vormen aldus een tweede binnenruimte met breedte van ca. 5,15m.

Bij het verdiepen van de wegkoffer ter hoogte van de geplande sleuf voor een nieuwe waterleiding werd in deze ruimte een intacte vloer aangesneden onder puinlagen S6 en S7. De vloer was opgebouwd uit vierkante roodgebakken groengeglazuurde tegels (S19, +3,91mTAW) van 15x15cm en nagenoeg vierkante grijze tegels (S20) van 20,5x19,5cm (Figuur 24). De grijze tegels bevonden zich voor het grootste deel op een 10cm verlaagd deel (+3,81mTAW). De vloer werd enkel blootgelegd in het tracé van de geplande waterleiding, elders wordt deze *in situ* bewaard gezien de buffer ten opzichte van de uitgraving voor de wegkoffer. De vloer werd in dit tracé voor de waterleiding geregistreerd en nadien doorbroken. De vloer bleek aangelegd op een ca. 3cm dik cementbed van bleekgrijze harde mortel met houtskoolspikkels op een vlijlaag van zand. Eronder werden geen oudere vloerniveaus waargenomen.

Figuur 24: Vloer S18-19 tussen muren S4 en S8 (© RAAP België).

Parallel aan de muren S8, S4 en S2 werd nog een buitenmuur (S10) vastgesteld. Muur S10, 75cm dik, was in tegenstelling tot muur S8 enkel aan de binnenzijde bepleisterd (Figuur 28) en aan de noordelijke grens van de werkput enigszins afgebroken. De roodgele bakstenen, 22x5x10x5cm tot 23x13,5x6x5 groot, zijn in een wild verband opgetrokken. De 10-lagenmaat kon op 69cm bepaald worden. Een deel van het oppervlak was weggekapt in functie van de aanleg van een latere riolering. Deze muur bakent aldus een derde ruimte af met S8-S10. Onder de puinige opvullingslaag S9 werden hier echter geen vloerrestanten aangetroffen. Wel werden verscheidene brokken van een mozaïekvloer in puinlaag S9 gevonden, mogelijk de uitbraak van de vloer binnen deze ruimte.

Figuur 25: Zicht op de bepleisterde binnenzijde van muur S4 (ruimte 2) met intacte vloer S19 (© RAAP België).

Figuur 26: Zicht op de zuidwestelijke zijde van de bepleisterde muur S8 (ruimte 3) (© RAAP België).

Aan de buitenzijde van de muur was een funderingselement aangebouwd (Figuur 27). De fundering bestaat uit zware muren (S12), met centraal een puinopvulling (S11). Het betreft vrij zware muren (S12: 95cm dik in het zuidwesten, meer dan 1m in het zuidoosten) die koud tegen muur S10 zijn aangebouwd. Deze muren zijn voornamelijk opgebouwd uit een donkerrode baksteen van 19,5x9,5x5,5cm en worden gekenmerkt door een merkbaar hardere en meer blauwgrijze kalkmortel/kalkcement. De tussen de muren in gelegen zone van 2,8 bij 1,3m bestond uit een puinlaag (S11). Vermoedelijk betreffen deze muren geen opgaand muurwerk maar een zwaar

funderingselement van een latere aanbouw. Aan de zuidwestelijke zijde van de fundering waren nog een ouder afgebroken muurrestant (S13), duidelijk doorbroken door S11, en een uitbraakspoor (S15) op te merken. De baksteenformaten van S13 waren merkkelijk groter, tot 23,5x13,5x6cm hoewel ook formaten zoals 20x8x4,5cm meer aanleunen bij muren S2,4,5 en 10. Bij het verdiepen (Figuur 29) bleken onder dit uitbraakspoor nog restanten van muurwerk (S21, S23) aanwezig die haaks aansluit op muur S13 en gelijkaardig in opbouw en baksteenformaat is.

Figuur 27: Funderingselement S12 tegen muur S10 aangebouwd. Deze structuur oversneeed de oudere muur S13(© RAAP België).

Figuur 28: Buitenzijde van muur S10 (© RAAP België).

Figuur 29: Vlak 2 met muur S13, S21 en de jongere muur S12 (© RAAP België).

Muur S12 vormt het einde van de gebouwstructuur. Een tiental meter ten westen ervan werd nog een vierkante structuur (S14) aangesneden (Figuur 30), opgebouwd uit voornamelijk gele met rode baksteen en grijsbeige harde mortel met houtskool en kalkinclusies. De bakstenen (22x10x7cm) zijn gekalkt aan de binnenzijde. De structuur, twee stenen dik, was afgewerkt met een bakstenen deksel, opgebouwd uit rode bakstenen en zelfde mortel. Een 1,7m ten zuidwesten hiervan werd nog een 32cm brede muur uit zelfde gele baksteen (S18) aangetroffen. De muur werd doorbroken door een uitbraakspoor die wellicht te maken had met de aanleg van een nu uitgebroken rioleringsbuis. Aan de zuidelijke rand van de werkput maakte de muur een hoek richting zuidwesten of was een haakse muur aangebouwd die aan westelijke zijde afgebroken was. Bij het verdiepen in deze zone bleek dat muur S18 en vierkante structuur S14 deel uitmaken van eenzelfde ondergrondse structuur, mogelijk een waterreservoir (Figuur 31).

Figuur 30: Bakstenen structuur S14 met dichtgemetseld deksel (© RAAP België).

Figuur 31: Structuur S14 na verdiepen (vlak 2)
(© RAAP België).

Bij de aanleg van een wegkoffer ten noorden van opgevolgde zone, werd reeds ook een klein muurtje aangesneden, dat op de rand van de wegkoffer onmiddellijk onder de teelaarde nog zichtbaar was. Deze muur behoort niet tot de gebouwstructuur. Dit muurrestant werd als S17 geregistreerd. Het betreft een 31cm breed muurtje met gele en rode bakstenen met formaten van 21x9,5x6cm en een beige mediumharde kalkmortel.

Samenvattend kan er gesteld worden dat bij het onderzoek de restanten van het kasteel van Stappens werden vastgesteld, dat minstens 3 verschillende ruimtes gehad heeft. Het merendeel van de sporen betreft muurresten.

De baksteenformaten van de muren variëren enigszins, ook bij eenzelfde muur, hetgeen wijst op een hergebruik van baksteen. Op basis van de baksteen- en mortelkenmerken kunnen een drietal opdelingen gemaakt worden:

1. Muren met geelrode baksteen, ca. 21x10x5cm, en mediumharde beige kalkmortel kenmerken de meeste structuren van het kasteel (S4, S5, S8, S10). De smaller dan andere aangebouwde muur S13 vertoont ook deze kenmerken, vermoedelijk maakte dit deel uit van een structuur buiten het gebouw. Muur S2 vertoont tevens dezelfde kenmerken, maar is opgebouwd met een iets kleiner baksteenformaat.
2. Funderingsaanbouw S12, die S13 oversnijdt, wordt gekenmerkt door een hardere wijnrode baksteen, ca. 18,5x8x4,5cm, met blauwgrijze harde kalkcement.
3. De meest westelijke muren van de cisterne, S14-18 en de ten noorden van het gebouw gelegen muurtje S17 bestaan hoofdzakelijk uit gele en rode bakstenen. Bij S14-18 werd grijsbeige kalkcement gebruikt, bij muur S17 mediumharde beige kalkmortel. Het formaat van de stenen ligt echter in lijn met muren S4, S5, S8, S10.

Het is moeilijk om de structuren op basis van baksteenformaten te dateren. In de regio rond Brugge komen kleinere baksteenformaten van ca. 21x10x5cm voor vanaf de tweede helft van de 14de eeuw en zijn ze courant vanaf de 15de eeuw²¹. De roodgele kleur is typisch voor bakstenen vervaardigd uit polderklei. Vanaf eind 16de eeuw is er in de regio rond Brugge een opkomst van uniform rode bakstenen²². Bij het onderzoek kwamen vooral geelrode bakstenen aan het licht (Tabel 1). Ook bij het

²¹ Devliegheer 1975; Patrouille 1998; Debonne 2015.

²² Coomans & van Royen 2008.

proefsleuvenonderzoek ten noorden van de onderzoekszone zijn de bakstenen uit de aangetroffen muren van het geelrode type, maar deze zijn algemeen wel iets kleiner (19x9x4,5cm)²³.

Spoor	Monster	Kleur	LxBxH (cm)	Mortel
2	9	Roodgeel	19,5x9x5 en 18x10,5x4,5	beige kalkmortel
3	14	Geel	20,5x9x6,5	beige kalkmortel
4	10	Roodgeel	21x10x5	witbeige kalkmortel
5	7	Roodgeel	21,5x10,5x5	geelbeige kalkmortel
8	16	Geel	20,5x10,5x5	grijsbeige kalkmortel
10	12	Roodgeel	22,5x10x5	beigegrijze kalkmortel
12	5	Rood	18,5x8x4,5	blauwgrijze harde kalkcement
13	6	Rood	20x8,5x4,5	beige kalkmortel
13	11	Rood	22x10,5x5	beige kalkmortel
13	15	Geel	23,5x13,5x6	geelbeige kalkmortel
14	8	Geel	22x9,5x7	grijsbeige harde kalkmortel
17	17	Geel	21,5x9,5x6	geelbeige kalkmortel
21	13	Rood	>16x13x6,5	beige kalkmortel

Tabel 1: Overzicht baksteenformaten van genomen monsters.

7.3 VONDSTEN

In totaal werden 6 vondstnummers toegewezen en werd er aardewerk en bouw materiaal verzameld.

Het aardewerk (Figuur 32) bestaat uit een wandfragment van Westerwald-steengoed, een randfragment van een teil in geglazuurd rood aardewerk, en drie wandfragmenten van geglazuurd rood aardewerk. Het betreft allemaal sterk gefragmenteerd materiaal.

Het fragment Westerwald steengoed (V4) werd aangetroffen onder de geglazuurde vloertegels van vloer S18. Het fragment is versierd met stempel en *kerbschnitt* en kan op basis van die kenmerken omstreeks de 2de helft van de 17de eeuw gedateerd worden²⁴. Het randfragment van de teil in geglazuurd rood aardewerk kan, net zoals de andere wandfragmenten, niet fijn gedateerd worden. Het geglazuurd rood aardewerk werd aangetroffen bij het verdiepen van vlak 1 naar 2 in puinvulling S15 (V6) en in het daaronder liggende spoor S22 (V5).

Figuur 32: Ingezameld aardewerk (© RAAP België).

Bouw materiaal werd selectief ingezameld. Een rioolbuis in geglazuurd rood aardewerk die S10 oversneed, werd gerecupereerd (V3, Figuur 33). In puinlaag S9 bevonden zich restanten van een

²³ Polfliet *et al.* 2017.

²⁴ Bartels 1999; Jaspers 2015.

mozaïekvloer en beschilderde muurpleister. De mozaïek bestaat uit vierkante keramiek van ca. 2x2cm in wit, grijs, blauw, geel, rood en bruin die in een ca. 3,5cm dik cementbed waren vastgezet. Patronen werden niet waargenomen. Het stukje muurpleister toont een wijnrode verflaag die overschilderd is met een mosterdgele kleur. Een selectie van fragmenten van de mozaïekvloer werd ingezameld (V3, Figuur 34). Opvallend is dat deze enkel in S9 zijn aangetroffen, waardoor het mogelijk is dat deze brokstukken van de vloer van de ruimte tussen S8 en S10 vormen. Verder werd met de metaaldetector nog een stuk bouwlood ingezameld in puinlaag S6.

Van de verschillende bakstenen muren werd een baksteenmonster genomen, ook werden enkele pleister- en mortelstalen verzameld.

Figuur 33: Fragmenten goot met glazuur (© RAAP België).

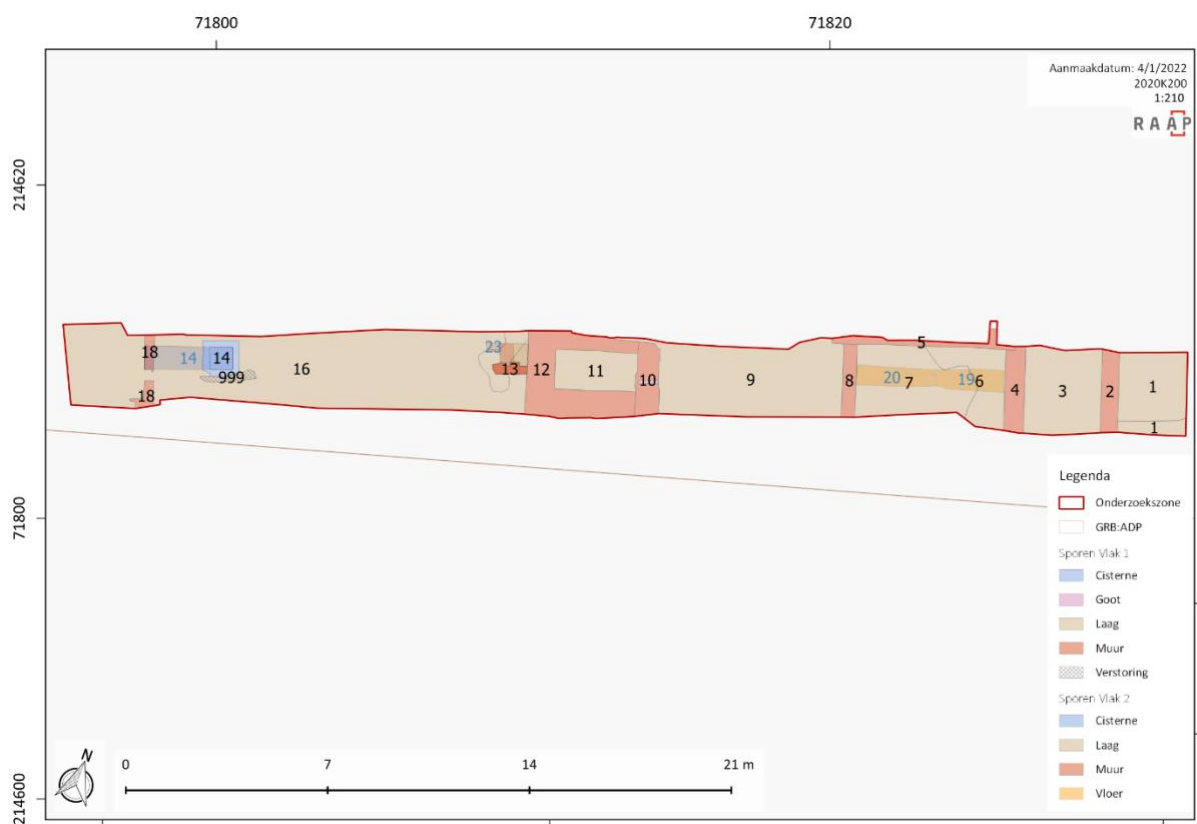

Figuur 34: Ingezameld bouw materiaal uit puinlaag S9, met mozaïeken vloerfragmenten en beschilderde kalkpleister (© RAAP België).

7.4 INTERPRETATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE SITE

Bij het onderzoek werden de restanten van een gebouwstructuur vastgesteld, die minstens 3 verschillende ruimtes gehad heeft (Figuur 35 & Figuur 36). Gezien de locatie van de sporen betreft het de restanten van het kasteel van Stappens.

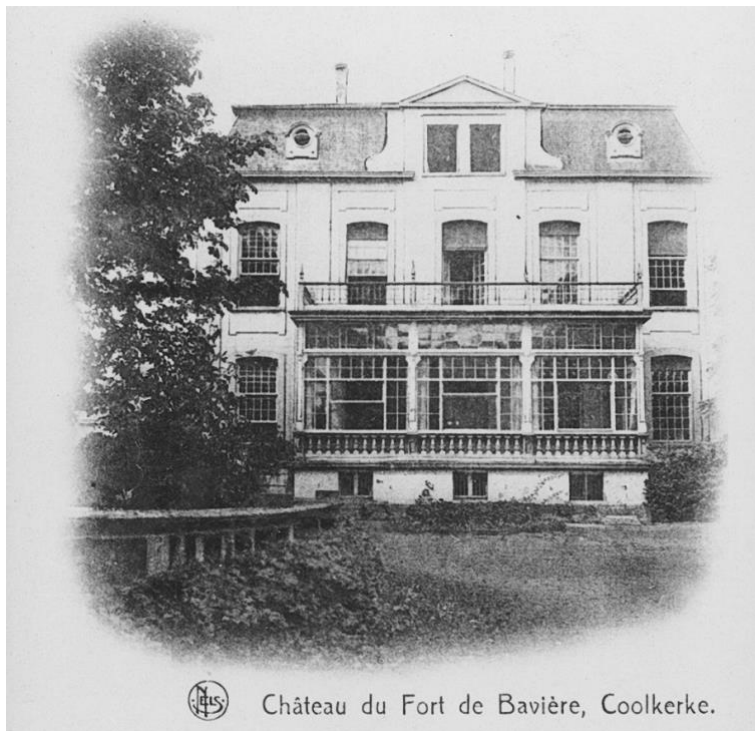
Muren S2 en S10 vormen hiervan respectievelijk de noordoostelijke en zuidwestelijke buitenmuur. Muren S4, S5 en S8 zijn met zekerheid gelijktijdig. Langs de binnenzijde waren de muren bepleisterd en geverfd. In de centrale ruimte, tussen muren S4 en 8, was nog een intacte vloer aanwezig. Het vloerniveau situeerde zich ca. 0,90m onder het maaiveld waardoor het eerder als een souterrain dan als een gelijkvloers of kelderniveau kan geïnterpreteerd worden. Een fragment Westerwald-steengoed onder de vloertegels dateert de vloer ten vroegste in de 2de helft van de 17de eeuw. Ook de andere ruimten lijken een gelijkaardig vloerniveau gehad te hebben, maar deze was niet meer *in situ* aanwezig. Wanneer vergeleken wordt met historische-cartografische bronnen kan muur S2 wellicht gezien worden als een latere uitbreiding met veranda (Figuur 37), zoals aangegeven op de verbouwplannen uit 1897.

Figuur 35: Geïnterpreteerd sporenplan vlak 1-2 (© RAAP België).

Figuur 36: Geïnterpreteerd sporenplan vlak 1-2 met interpretatie ruimtes (© RAAP België).

Figuur 37: Foto (vermoedelijk vroege 20ste eeuw) van de achterzijde van het kasteel, op de voorgrond de brug over de gracht (© Jan Desmet). De uitbouw correspondeert met muur S2, de muur van het gebouw zelf met muur S4. Duidelijk zijn ook de vensters van het souterrain.

Aan de zuidwestelijke buitenmuur werd nadien nog een bijbouw aangebouwd, waarvan een zware fundering (S12) aangetroffen is. Deze aanbouw vernielde ouder aanwezig muurwerk (S13). Op basis van de historisch-cartografische bronnen kan deze fundering gezien worden als de monumentale toegangstrap tot het kasteel, die toegevoegd of verbouwd werd rond 1897.

Buiten het gebouw werd nog een cisterne vastgesteld, die gezien de baksteen-en mortelkenmerken, wellicht uit een jongere fase dateert.

Ten noorden van het kasteel zelf werd bij de aanleg van de wegwasser nog een restant van een muur van een bijstructuur (S17) aangetroffen. De functie hiervan is niet te achterhalen omwille van de beperkte vaststellingen op de rand van de reeds aangelegde wegwasser.

Historische informatie over het kasteel geeft een eerste vermelding in 1609 als '*casteel ende hofstede*'. Dit kasteel zou een omgrachting en een opsplitsing tussen opper- en neerhof gehad hebben²⁵. In de 18de eeuw werd het kasteelgoed verbouwd, en verkreeg het de benaming *Fort de Bavière*. In 1897 werd het kasteel ten slotte nogmaals verbouwd en werd het uitgebreid met dienstgebouwen en voorzien van een watertoren²⁶.

De aangetroffen sporen lijken minstens twee bouwfases te vertegenwoordigen. Een eerste betreft de restanten van een hoofdgebouw, dat correspondeert met minstens de verbouwfase uit 18de eeuw en mogelijk nog ouder is. Een tweede fase betreft een latere aanbouw van een veranda aan de achtergevel, en de bouw van een monumentale trap aan de voorgevel, die correspondeert met de bouwplannen uit 1897. Wellicht werd in deze laatste fase ook een cisterne geplaatst. De fasering is op basis van de muurkenmerken op het terrein af te lezen, maar er zijn weinig indicaties voor concrete dateringen van deze bouwfases. De *in situ* vloer kan ten vroegste in de 2de helft van de 17de eeuw gedateerd worden. Verder dienen we ons op de beschikbare historische en historisch-cartografische informatie te baseren. De Ferrariskaart geeft door georeferering een vrij sterke vervorming van het kaartbeeld waardoor deze moeilijk op de huidige situatie in te plannen is en het niet duidelijk is of de kaart nog de situatie laat zien voor de 18de-eeuwse verbouwing. De kaart toont een volledig omgracht kasteelgoed, opgesplitst in een residentieel- en tuindeel, met het kasteel als enkel gebouw aangeduid.

De Atlas der Buurtwegen en de kaart van Popp, opgesteld midden 19de eeuw, tonen daarentegen beiden een nagenoeg perfecte overeenkomst met de aangetroffen muurresten. Wanneer de sporen op het bouwplan uit 1897 geprojecteerd wordt is de overeenkomst nog duidelijker (Figuur 38). Opvallend is dat de Atlas der Buurtwegen en kaart van Popp reeds een centrale uitsprong aan voor- en achtergevel van het gebouw tonen. Dit kan de uitgebroken muurstructuur S13 ter hoogte van de voorgevel verklaren, die plaats gemaakt heeft voor de bouw van een monumentale trap die correspondeert met S12. De noordoostelijke uitbouw, de veranda volgens het bouwplan van 1897 (Figuur 39), kan in mogelijk teruggaan op een oudere structuur. Dit kan verklaren waarom de muur S2, die correspondeert met de deze structuur, afwijkt van muur S13 die in dezelfde periode gebouwd moet zijn en eerder gelijkenissen vertoont met de oudere muren van het kasteel.

²⁵ Provincie West-Vlaanderen 2019; De Leyn s.d.

²⁶ Agentschap Onroerend Erfgoed 2022a.

Figuur 38: Sporen geprojecteerd op de Atlas der buurtwegen (© RAAP België, Geopunt, AGIV).

Figuur 39: Sporen geprojecteerd op de bouwaanvraag uit 1897, met aanduiding van de huidige percelsgrenzen (© Jan Desmet, RAAP België).

7.5 SYNTHESE VAN DE KENNIS OVER DE ARCHEOLOGISCHE SITE

Naar aanleiding van de herinrichting van het provinciaal domein Fort van Beieren te Koolkerke (Brugge) werden verschillende paden in het domein heraangelegd. Ter hoogte van het voormalig kasteel van Stappens, afgebroken in 1956 en minstens tot 1609 teruggaand, werden archeologische sporen vastgesteld. In het kader van een toevalsvondst werden de werken, zijnde de heraanleg van een weg, in deze zone verder opgevolgd binnen de contouren van de geplande uitgravingen.

Hierbij werden verschillende muurstructuren en (puin)lagen van het kasteel blootgelegd. Meer specifiek werden de restanten van een gebouwstructuur vastgesteld, die minstens 3 verschillende ruimtes had. Deze restanten kunnen chronologisch in minstens twee fasen onderverdeeld worden. De kern van het gebouw dateert wellicht uit de 18de eeuw of vroeger, verder is een (ver)bouwfase uit 1897 aangesneden. Bij het lokaal verdiepen naar een tweede vlak, ten behoeve van de aanleg van een waterleiding, werd in het centrale deel van het gebouw nog een intacte vloer aangesneden. Een dateerbaar fragment Westerwald-steengoed van onder dit vloerniveau geeft een *terminus post quem* van de 2de helft van de 17de eeuw voor deze vloer. Verder ontbreken concrete dateerbare elementen en is men gezien de beperkte oppervlakte van het onderzoeksvlak vooral aangewezen op vergelijkingen met historisch-cartografisch bronmateriaal.

Gezien niet verdiept werd tot de moederbodem, maar enkel de verstoringsdiepte van de geplande wegkoffer gevolgd werd, zijn er met zekerheid nog archeologische resten aanwezig in en nabij de onderzoekszone. Onder het niveau van de wegkoffer (+4,30 – +4,50m TAW) werd enkel gegraven in het tracé van de aanlegleuf van de geplande waterleiding (verstoring tot +3,60 tot +3,80m TAW). Eventuele archeologische resten buiten de wegkoffer, in de wegkoffer onder verstoringsniveau en buiten het tracé van de waterleidingsleuf worden *in situ* bewaard. Hier kan onder meer het resterende deel van vloer S19-S20 (resp. aanwezig op +3,91 en +3,81mTAW) toe gerekend worden.

8 SAMENVATTING

Naar aanleiding van de herinrichting van het provinciaal domein Fort van Beieren te Koolkerke (Brugge) werden verschillende paden in het domein heraangelegd. Ter hoogte van het voormalig kasteel van Stappens, afgebroken in 1956 en minstens tot 1609 teruggaand, kwamen bij deze werken op 12 november 2020 muurresten aan het licht. Hierna werd een toevalsvondst gemeld.

Na overleg tussen het agentschap Onroerend Erfgoed, de Provincie West-Vlaanderen en RAAP België BV vond op maandag 16 november 2020 door RAAP België BV een terreinevaluatie plaats. Aansluitend werden de aangetroffen relictten geregistreerd en de werken in de betreffende zone verder archeologisch opgevolgd. De archeologische begeleiding werd afgerond op 18 november 2020.

Bij het onderzoek werden verschillende muurstructuren en (puin)lagen van het kasteel blootgelegd. Concreet werden de restanten van een gebouwstructuur vastgesteld, die minstens 3 verschillende ruimtes gehad heeft. Deze restanten kunnen tevens in minstens twee fasen onderverdeeld worden. De kern van het gebouw dateert wellicht uit de 18de eeuw of vroeger, verder is een (ver)bouwfase uit 1897 aangesneden. Bij lokaal verdiepen naar een tweede vlak, ten behoeve van de aanleg van een waterleiding, werd in het centrale deel van het gebouw nog een intacte vloer aangesneden. Een dateerbaar fragment Westerwald-steengoed van onder dit vloerniveau geeft een *terminus post quem* van de 2de helft van de 17de eeuw voor deze vloer. Concrete dateerbare elementen ontbreken. Een algemene datering is gezien het beperkte onderzoeksvlak vooral aangewezen op vergelijkingen met historisch-cartografisch bronmateriaal.

Gezien niet verdiept werd tot de moederbodem, maar enkel de verstoringsdiepte van de geplande wegkoffer gevolgd werd, zijn met zekerheid nog archeologische resten aanwezig in en nabij de onderzoekszone. Onder het niveau van de wegkoffer werd enkel gegraven in het tracé van de aanleg sleuf van de geplande waterleiding. Eventuele archeologische resten buiten de wegkoffer, in de wegkoffer onder verstoringsniveau en buiten het tracé van de waterleidingsleuf worden nog *in situ* bewaard.

9 BIBLIOGRAFIE

9.1 LITERATUUR

BARTELS M. 1999: *Steden in Scherven 1. Vondsten uit beerputten in Deventer*, Dordrecht, Nijmegen en. Tiel (1250-1900), Zwolle.

COOMANS T. & VAN ROYEN H. 2008: Medieval Brick Architecture in Flanders and Northern Europe: The Question of the Cistercian Origin. *Novi Monasterii*, vol.7.

DEBONNE V. 2015: *Bouwen met baksteen in het graafschap Vlaanderen*. Onuitgegeven doctoraatsverhandeling Katholieke Universiteit Leuven, 2 vols., Leuven.

DESMET J. 2013: *Het Fort van Beieren*. Provincie West-Vlaanderen.

DE Vlieghe L. 1975: *De huizen te Brugge*, Kunstpatrimonium van West-Vlaanderen 2-3, Tiel – Amsterdam.

HILLEWAERT B. & VAN BESIEEN E. 2010: *Archeologisch vooronderzoek op het Fort van Beieren, Verbrand Fort en het Fort Sint-Donaas*, Ongepubliceerd rapport Raakvlak (Brugge).

JASPERS N.L., EIJSKOOT Y. & ESSER E. (RED.) 2015: Ruwe bolsters, bierdrinkers en haringeters. Huishoudelijk afval van de eigenaren, bewoners en ambachtslieden van de scheepswerf aan de Havenstraat te Vlaardingen (locatie Galeiwerf). Amsterdam: *Terra Cotta Incognita Special* nr. 2.

PATROUILLE E. 2002: Laatmiddeleeuwse baksteenindustrie te Zeebrugge (prov. West-Vlaanderen), *Archeologie in Vlaanderen* VI 1997-1998, p243-260.

VAN RANST E. & SYS C. 2000: *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen*. Universiteit Gent.

9.2 DIGITALE BRONNEN

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2022A: *Fort van Beieren* [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/71866> (Geraadpleegd op 19 april 2022).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2022B: *Damse Vaart met omgevende polders, Fort van Beieren en kreken van Lapscheure* [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/300500> (Geraadpleegd op 20 april 2022).

DE LEYN H. s.d.: *Fort van Beieren* [online] <http://www.damme-online.com/nl/omgeving/fortvanbeieren.htm> (Geraadpleegd op 15 januari 2021).

OPSTAELE B. 2015: *Beheerplan Fort van Beieren te Koolkerke (Brugge)*. Provincie West-Vlaanderen. [online] <https://id.erfgoed.net/plannen/140> (Geraadpleegd 15 januari 2021).

POLFLIET B., SLABBINCK F. & DEMEY D. 2017: *Fort van Beieren (Brugge, West-Vlaanderen). Vooronderzoek met ingreep in de bodem (fase 1). Verslag van resultaten proefsleuvenonderzoek*. [online] <https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/3105> (Geraadpleegd 15 januari 2021).

PROVINCIE WEST-VLAANDEREN 2019. *Wandelgids provinciedomein Fort van Beieren*. [online] <https://www.west-vlaanderen.be/sites/default/files/2019-07/folderfortvanbeieren.pdf> (Geraadpleegd 15 januari 2021).

VERMEULEN B. 2018: *Heraanleg paden en herinrichting Fort van Beieren. Koolkerke (Brugge). Archeologienota Archeologisch Vooronderzoek, RAAP België – Rapport 66, Eke*. [online] <https://id.erfgoed.net/archeologie/archeologienotas/9081> (Geraadpleegd 15 januari 2021).

Project	Projectcode	Put	Vlak	Spoor	Coupe	Onderwerp	Opmerking	Filename	Foto-richting	Date
FOBE01	2020K200	1	2	19		Spoor		FOBE01_Spoor_19_P1_V2_200523_122751.jpg	ZW	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	2	20		Spoor		FOBE01_Spoor_20_P1_V2_200523_122858.jpg	NNO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	2	20		Spoor		FOBE01_Spoor_20_P1_V2_200523_122914.jpg	NNO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	2	20		Spoor		FOBE01_Spoor_20_P1_V2_200523_122957.jpg	OOZ	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	1	2	1	Coupe		FOBE01_Spoor_2_C1_P1_V1_200523_102810.jpg	WWZ	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	1	2	1	Coupe		FOBE01_Spoor_2_C1_P1_V1_200523_102849.jpg	WWZ	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	1	2	1	Coupe		FOBE01_Spoor_2_C1_P1_V1_200523_102913.jpg	WWZ	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	1	2	1	Coupe		FOBE01_Spoor_2_C1_P1_V1_200523_102942.jpg	WWZ	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	1	2	1	Coupe		FOBE01_Spoor_2_C1_P1_V1_200523_102958.jpg	WWZ	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	1	1	1	Coupe		FOBE01_Spoor_1_C1_P1_V1_200523_103229.jpg	NW	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	1	1	1	Coupe		FOBE01_Spoor_1_C1_P1_V1_200523_103251.jpg	NW	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	1	1	1	Coupe		FOBE01_Spoor_1_C1_P1_V1_200523_103306.jpg	NW	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	1	1	1	Coupe		FOBE01_Spoor_1_C1_P1_V1_200523_103325.jpg	NW	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	1	1	1	Coupe		FOBE01_Spoor_1_C1_P1_V1_200523_103355.jpg	NW	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	1	1	1	Coupe		FOBE01_Spoor_1_C1_P1_V1_200523_103458.jpg	NNW	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	1	1	1	Coupe		FOBE01_Spoor_1_C1_P1_V1_200523_103525.jpg	NNW	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	1	1	1	Coupe		FOBE01_Spoor_1_C1_P1_V1_200523_103536.jpg	NNW	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	1	1	1	Coupe		FOBE01_Spoor_1_C1_P1_V1_200523_103544.jpg	NNW	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	1	1	1	Coupe		FOBE01_Spoor_1_C1_P1_V1_200523_103601.jpg	NNW	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	1	2	2	Coupe		FOBE01_Spoor_2_C2_P1_V1_200523_111248.jpg	NO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	1	2	2	Coupe		FOBE01_Spoor_2_C2_P1_V1_200523_111321.jpg	NO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	1	2	2	Coupe		FOBE01_Spoor_2_C2_P1_V1_200523_111338.jpg	NO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	1	2	2	Coupe		FOBE01_Spoor_2_C2_P1_V1_200523_111353.jpg	NO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	1	2	2	Coupe		FOBE01_Spoor_2_C2_P1_V1_200523_111412.jpg	NO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	1	2	2	Coupe	Detail	FOBE01_Spoor_2_C2_P1_V1_200523_111508.jpg	NO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	1	2	2	Coupe	Detail	FOBE01_Spoor_2_C2_P1_V1_200523_111523.jpg	NO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	1	2	2	Coupe	Detail	FOBE01_Spoor_2_C2_P1_V1_200523_111540.jpg	NO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	1	2	2	Coupe	Detail	FOBE01_Spoor_2_C2_P1_V1_200523_111558.jpg	NO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	1	2	2	Coupe		FOBE01_Spoor_2_C2_P1_V1_200523_112450.jpg	NO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	1	2	2	Coupe		FOBE01_Spoor_2_C2_P1_V1_200523_112511.jpg	NO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	1	2	2	Coupe		FOBE01_Spoor_2_C2_P1_V1_200523_112551.jpg	NO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	1	2	2	Coupe		FOBE01_Spoor_2_C2_P1_V1_200523_112606.jpg	NO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	1	4	1	Coupe		FOBE01_Spoor_4_C1_P1_V1_200523_113728.jpg	NO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	1	4	1	Coupe		FOBE01_Spoor_4_C1_P1_V1_200523_113800.jpg	NO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	1	4	1	Coupe		FOBE01_Spoor_4_C1_P1_V1_200523_113826.jpg	NO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	1	4	1	Coupe		FOBE01_Spoor_4_C1_P1_V1_200523_113851.jpg	NO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	2	19	1	Coupe		FOBE01_Spoor_19_C1_P1_V2_200523_133123.jpg	NO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	2	19	1	Coupe		FOBE01_Spoor_19_C1_P1_V2_200523_133150.jpg	NO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	2	19	1	Coupe		FOBE01_Spoor_19_C1_P1_V2_200523_133228.jpg	NO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	2	19	1	Coupe		FOBE01_Spoor_19_C1_P1_V2_200523_133300.jpg	NO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	2	19	1	Coupe		FOBE01_Spoor_19_C1_P1_V2_200523_133318.jpg	NO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	2	19	1	Coupe		FOBE01_Spoor_19_C1_P1_V2_200523_133335.jpg	NO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	2	19	1	Coupe		FOBE01_Spoor_19_C1_P1_V2_200523_133353.jpg	NO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	2	19	1	Coupe		FOBE01_Spoor_19_C1_P1_V2_200523_133528.jpg	NO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	2	10	1	Coupe		FOBE01_Spoor_10_C1_P1_V2_200523_152150.jpg	NO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	2	10	1	Coupe		FOBE01_Spoor_10_C1_P1_V2_200523_152221.jpg	NO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	2	10	1	Coupe		FOBE01_Spoor_10_C1_P1_V2_200523_152251.jpg	NO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	2	10	1	Coupe		FOBE01_Spoor_10_C1_P1_V2_200523_152308.jpg	NO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	2	13	1	Coupe		FOBE01_Spoor_13_C1_P1_V2_200523_152608.jpg	NO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	2	13	1	Coupe		FOBE01_Spoor_13_C1_P1_V2_200523_152630.jpg	NO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	2	13	1	Coupe		FOBE01_Spoor_13_C1_P1_V2_200523_152649.jpg	NO	18/11/2020
FOBE01	2020K200	1	2	13	1	Coupe		FOBE01_Spoor_13_C1_P1_V2_200523_152725.jpg	NO	18/11/2020

////////////////////////////////////

10.3 LIJST VAN SPOREN

SPOOR	PUT	VLAK	INTERPRETATIE
1	1	1	LG
1	1	1	LG
2	1	1	MR
3	1	1	LG
4	1	1	MR
5	1	1	MR
6	1	1	LG
7	1	1	LG
8	1	1	MR
9	1	1	LG
10	1	1	MR
11	1	1	LG
12	1	1	MR
12	1	1	MR
13	1	1	MR
14	1	1	BPT
15	1	1	LG
16	1	1	LG
17	2	1	MR
18	1	1	MR
19	1	1	VLR
20	1	1	VLR
21	1	2	MR
22	1	2	LG
23	1	2	LG

10.4 LIJST VAN VONDSTEN

VONDST	PUT	VLAK	SPOOR	MATERIAAL	SOORTVORM	TECHNGR	TYPE
1	1	1	9	BWM	NVT	VLOER	MOZAIEK
1	1	1	9	BWM	PLEISTER	-	XXX
2	1	1	6	MET	LOOD	-	XXX
2	1	1	6	MET	IJZER	Nagel	XXX
3	1	1	15	AWG	ONB	ROOD	XXX
4	1	2	19	AW	ONB	STG	WESTERWALD
5	1	2	22	AWG	TEIL	ROOD	XXX
6	1	1	10	KER	GOOT	-	XXX

10.5 LIJST VAN STALEN

MONSTER	PUT	SPOOR	OPMERKING
1	1	8	M gevefde pleister
2	1	5	M gevefde pleister
3	1	12	M mortel
4	1	2	M gevefde pleister
5	1	12	M baksteen
6	1	13	M baksteen
7	1	5	M baksteen
8	1	14	M baksteen
9	1	2	M baksteen
10	1	4	M baksteen
11	1	13	M baksteen
12	1	10	M baksteen
13	1	10	M baksteen
14	1	3	M baksteen
15	1	13	M baksteen
16	1	8	M baksteen
17	2	17	M baksteen
18	1	19	M tegel
19	1	20	M tegel
20	1	2	M tegel

